

Městská knihovna a informační centrum Dolní Bousov
Foto Dita Říhová

6

2015
ročník 67

čtenář

M Ě S Í Č N Í K P R O K N I H O V N Y

9 177001 1232004 06

Cena 40 Kč

- 203** **TÉMA**
České e-knihy pro knihovny • Jiří Pavlík
- 206** **JAK NA TO**
E-knihy prakticky – 1 • Milan Vilímek Jihlavský
- 208** **ROZHOVOR** s prof. Tomášem Kubičkem, ředitelem MZK
Knihovny nejsou průtokovými ohřivači dat, měly by nabízet mnohem více...
• Lenka Šimková, Ladislav Kurka
- 212** **Nápady na fungování knihoven budoucnosti zazněly v Goethe-Institutu** • Zuzana Mračková
- 214** **KLÁŘINA KUCHARKA ANEB DESET RECEPTŮ NA WORKSHOPY V KNIHOVNĚ**
Medový hlas slavičích jazýčků
• Klára Smolíková
- 217** **Cenu Papilio bibliothecalis získala Jiřina Soukupová z příbramské knihovny** • Lenka Šimková
- 218** **Z POKLADŮ...**
Vědecké knihovny v Olomouci • Rostislav Krušínský
- 221** **RECENZE**
Nelehký úděl génia, těžší jeho manželky • Petr Nagy
- 223** **Otevřený knihovní systém Koha: systém, který můžete mít** • Michal Denár, Josef Moravec
- 228** **KNIHOVNÁM V MALÝCH OBCÍCH**
Rok v jablůncecké knihovně • Jana Brinčecová
- 230** **Průzkum názorů vedoucích pracovníků na celoživotní vzdělávání knihovníků**
• Vladana Pillerová, Zlata Houšková
- 234** **Seminář Zvukové knihy v roce 2015**
• Jitka Němcová
- 235** **ZÁPISKY NOVOZÉLANDSKÉHO KNIHOVNÍKA – 3**
Bojůvky v cizím prostředí • Michal Klajban
- 237** **LITERÁRNÍ VÝROČÍ na červenec**
- 238** **PSALO SE JINDE**
- 239** **ZE SVĚTA**
- 240** **NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNICKÉ LITERATURY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR**

- 1** Audioknižní workshop (str. 214) Foto archiv K. S.
2 Čtenářská laťka (str. 212) Foto Zuzana Mračková
3 Jablůncecká knihovna (str. 228) Foto archiv knihovny
4 Zápisky novozélandského knihovníka (str. 235) Foto Michal Klajban

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková
Redaktorka: Bc. Zuzana Mračková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzercí a objednávky na předplatné):
Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
Tel.: 312 813 154 (Lenka Šimková)
Tel.: 312 813 138 (Bc. Zuzana Mračková)
e-mail: ctenaar@svkkl.cz; ctenaar.mrackova@svkkl.cz;
redakcectenaar@centrum.cz

Redakční rada:

Ing. Jiří Mika (předseda), PhDr. Ladislav Kurka,
Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter,
Mgr. Renáta Salátová, Jiřina Soukupová,
PhDr. Vladimíra Švorcová

Tisk: SERIFA, spol. s r. o., Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje
A.L.L. production, s. r. o., Ve Žlíbku 1800/77, Hala 7A,
193 00 Praha 9 – Horní Počernice,
tel.: 234 092 811 (sekretariát), e-mail: info@predplatne.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s.
– drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ s. r. o.;
B. Weleminová – PERIODIKA.

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím
poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou
s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč
(dvojičíslo 60 Kč)

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Perma-
nent spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34,
tel.: 00421-02 49 111 203, fax: 00421-02 49 111 209,
e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 1,992 €, roční předplatné 22,575 €
(dvojičíslo 2,656 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo
zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 5. 6. 2015.
Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

- TOPIC: Czech e-books for libraries *Jiří Pavlík* |203
- HOW TO: E-books in practice – what they are and what they are not *Milan Vilímek Jihlavský* |206
- INTERVIEW with Professor Tomáš Kubiček, Ph.D., Director of the Moravian Library in Brno: “Libraries are not just data flow heaters – they should offer much more ...” *Lenka Šimková, Ladislav Kurka* |208
- Ideas on future library operations at the Goethe Institute *Zuzana Mračková* |212
- Klára’s cookbook or Ten recipes for library workshops: The honeyed voice of nightingales’ tongues *Klára Smolíková* |214
- FROM THE TREASURES...
Research libraries in Olomouc *Rostislav Krušínský* |218
- REVIEW: The genius’s lot is not easy; his wife’s even less so *Petr Nagy* |221
- The Koha open-source library system: a system you can have *Michal Denár, Josef Moravec* |223
- LIBRARIES IN SMALL MUNICIPALITIES:
A year at the Jablůnka Library *Jana Brinčecová* |228
- Executive opinion polls on librarians’ lifelong learning *Vladana Pillerová, Zlata Houšková* |230
- Audio books seminar 2015 *Jitka Němcová* |234
- REGULAR FEATURES

AUS DEM INHALT

- THEMA: Tschechische E-Bücher für Bibliotheken *Jiří Pavlík* |203
- WIE DARAUf: E-Bücher praktisch – was ist und was ist nicht ein e-Buch *Milan Vilímek Jihlavský* |206
- GESPRÄCH mit prof. PhDr. Tomáš Kubiček, Ph.D., dem Direktor in der Mährischen Landesbibliothek in Brno: „Bibliotheken sind keine Datendurchlauferhitzer, sie sollen viel mehr anbieten...“ *Lenka Šimková, Ladislav Kurka* |208
- Ideen für das Funktionieren der Zukunftsbibliotheken erklingen in Goethe-Institut *Zuzana Mračková* |212
- Klára’s Kochbuch oder Zehn Rezepte für Workshops in Bibliotheken: Honigstimme der Nachtigallzungen *Klára Smolíková* |214
- AUS GEHEIMNISE... Wissenschaftlichbibliotheken in Olomouc *Rostislav Krušínský* |218
- REZENSION: Das schwere Schicksal des Genius und noch das schwerere seiner Ehefrau *Petr Nagy* |221
- Öffentliche Bibliothekssystem Koha: ein System, das ihr haben könnt *Michal Denár, Josef Moravec* |223
- FÜR DIE BIBLIOTHEKEN IN KLEINEN DÖRFEN:
Ein Jahr in Jablůnka Bibliothek *Jana Brinčecová* |228
- Die Meinungsumfrage des Managements über Lebenslanges Lernen für Bibliothekare *Vladana Pillerová, Zlata Houšková* |230
- Das Seminar – Audiobücher im Jahr 2015 *Jitka Němcová* |234
- STÄNDIGE SPALTEN

Naše věrné čtenářky, naši věrní čtenáři, povídáte si o knihách rádi? Rádi knihy doporučujete a necháváte si je doporučovat? Přestože jsou tyto moje otázky pro mnohé z vás předpokladem profese, jste navíc šťastní lidé. Nejenže snadno najdete společné téma s lidmi, které jste poznali teprve před malou chvílí, bez toho, abyste museli zabrousit na počasí, ale pak jste také dobří vypravěči a navíc máte výtečnou paměť, protože si pamatujete knihy, které jste za svůj život přečetli. Nebudu se stydět a přiznám to: já s tím mám totiž problém. Nevím, čím to je – ty zásadní knihy, které se mi líbily, si samozřejmě pamatuji (bylo by zvláštní, kdyby ne, když se na ně ve své knihovně dívám každý den), ale když dojde na zmíněný hovor na téma *knihy*, častokrát dovedu říci jen: „Tahle kniha je výborná.“ Takovéto doporučení, které je sice kladné, ale na druhé straně také poněkud stručné, stačí snad jen mým nejbližším, kteří mě znají a v mnohém se shodujeme, ale úplně cizího člověka jím asi příliš nezajímá. Přesto mě hovory o knihách neskutečně baví, přijdou mi důležité a jako jedny z těch nejhezčích, které mezi sebou lidé vedou. Takže i když z nás zrovna nevycházejí moudra o žánru, jazyku autora nebo o fikčním světě, rozhodně se jich nebojme!

Teď si ale já vám dovoluji doporučit, co zajímavého vás čeká ve *Čtenáři*, kterého právě držíte v ruce. Zaměřili jsme se v něm na e-knihy. Ať už jste jejich zastánci, odpůrci nebo stojíte někde mezi, v dnešní době je určitě praktické vědět, co to přesně e-kniha je a jak vzniká. A pokud jste s ní vy nebo vaše knihovna kamarádi, jistě vás bude zajímat i to, jak to vypadá s možnostmi půjčování e-knih v českých knihovnách. Léto už se nám blíží – dovolené a prázdniny jsou jako stvořené ke čtení. A komu se s sebou nechce brát haldu knih, která mu zabere polovinu zavazadla, může popadnout jen čtečku a vyrazit vstříc odpočinku víc nalehko. V takovém případě dávám e-knihám milost i já. Nic tedy není jen černé a bílé a mít na výběr je fajn. V režii tohoto hesla se tedy podíváme i na knihy mluvené a konkrétně na jejich uplatnění u dětíských posluchačů.

Přeji vám, ať si vážíte věcí tradičních a nikdy na ně nezapomínáte, ale ať nezavrhujete také věci nové jen proto, že jsou... nové.

Zuzana Mračková

SKIP ČR vyhlásil šestý ročník soutěže **MARK 2015** pro pracovníky/ice a studenty/ky oboru knihovnictví ve věku do 35 let. Oceňuje jím knihovnicko-informační projekt, počín, publikaci, stavbu či jiné dílo nebo mimořádný přínos oboru, vztahující se k období od **1. září 2014** do **30. června 2015**. Nominovat kandidáta lze nejpozději do **konce června**. Vítěz získá možnost zúčastnit se zájezdu SKIP do dánských knihoven, který se uskuteční v říjnu 2015, a další ceny od vybraných sponzorů. Více informací: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/mark>.

Městské knihovny, které jsou provozovány nebo zřizovány městy, mají možnost stát se **Městskou knihovnou roku 2015**. Soutěž pořádá SKIP ČR, který si klade za cíl motivovat k rozšíření a zkvalitnění veřejných knihovnických a informačních služeb. Slavnostní vyhlášení se uskuteční jako součást předávání cen Ministerstva kultury ČR Knihovna roku 2015 a to během **Týdne knihoven 2015**, který proběhne od 5. do 11. října 2015. Podrobnosti na <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/cena-skip-a-skanska-mestska-knihovna-roku/cena-skip-mestska-knihovna-roku-2015>.

NEUŠLO NÁM

Spisovatel a básník **Jiří Žáček** a sochař a výtvarník **Stanislav Kolíbal** získali cenu **Zlatá stuha** za celoživotní přínos v oblasti knih pro děti a mládež. Odborné poroty tento rok dále vybíraly z bezmála sto padesáti přihlášených knih. Ocenění převzaly spisovatelky Daniela Fischerová a Daniela Krolupperová, spisovatel a pedagog František Tichý, kolektiv autorů Dějin československého komiksu 20. století, výtvarnice Andrea Tachezy, Tereza Ščerbová a Marie Štumpfová, ilustrátor Jiří Franta, překladatelé Stanislav Rubáš, Lukáš Novák, Zuzana Šťastná a Radek Malý a komiksoví autoři Klára Smolíková a Honza Smolík. Cenu za nakladatelský počín si odneslo nakladatelství Baobab.

Moravská zemská knihovna v Brně vydala publikaci mapující historii prvního ryze českého, respektive Československého gramofonového vydavatelství **ESTA**. Publikace obsahuje kompletní diskografický seznam všech komerčně vydaných českých nahrávek firmy ESTA a také grafická díla, a to v podobě etiket, plakátů či portrétů autorů.

České e-knihy pro knihovny

Prostřednictvím e-knih je možné nabídnout čtenářům výpůjčky bez ohledu na otevírací dobu knihovny a s komfortem vypůjčení z domova či například z dovolené. Knihovny nabízejí také velmi rozsáhlé kolekce e-knih pro čtení na místě samém. V tomto článku se podíváme, jaká byla nabídka e-knih v češtině pro knihovny na jaře roku 2015, a v jeho závěru si v krátkosti představíme výhody jednotného přihlašování v síti knihoven ČR, které mohou čtenáři použít speciálně při vypůjčování e-knih.

Pro lepší přehlednost si celkový souhrn v příspěvku rozdělíme na nabídku pro krajské, městské a obecní knihovny a nabídku pro univerzitní a odborné knihovny. Na podzim minulého roku představil nabídku e-knih v češtině pro knihovny také kolega Martin Hanák¹.

KRAJSKÉ, MĚSTSKÉ A OBECNÍ KNIHOVNY

— Výpůjčky

Pro krajské, městské a obecní knihovny nabízí v současné době nejzajímavější e-knihy k vypůjčování eReading.cz. Jako jedna z prvních knihoven zprostředkovala v minulém roce výpůjčky e-knih eReading.cz svým čtenářům například Středočeská vědecká knihovna v Kladně. Nyní je nabízí (nebo připravuje nabídnout) 55 knihoven v České republice a na Slovensku.² V katalogu výpůjček eReading.cz³ je aktuálně bezmála 1500 titulů od desítek nakladatelů, včetně nejžádanějších knih a titulů držitelů ocenění Magnesia Litera: *Stoletý stařík*, *Analfabetka, která uměla počítat*, *Padesát odstínů šedi*, *Muž jménem Ove*, *Poslední Laponec*, *Žitkovské bohyně*, *Výhnání Gerty Schnirch*, *Tichý dech...* Knihovny mohou svým čtenářům nabízet kompletní katalog výpůjček nebo vlastní výběr z katalogu.

Výpůjčky e-knih eReading.cz jsou integrovány do knihovního systému⁴, čtenář si e-knihu vypůjčuje ve webovém OPAC. Výpůjčky jsou poskytovány na 21 dní a po vypršení výpůjční doby jsou automaticky vráceny. V jedné knihovně může mít čtenář vypůjčenu jednu, dvě či tři e-knihy současně podle nastavení knihovny. Náruživí čtenáři mohou mít registrace ve více knihovnách a využívat tak více výpůjček najednou. E-knihy mají čtenáři ihned po vypůjčení připravené ve svém účtu u eReading.cz, vypůjčení je samoobslužné. E-knihu si mohou stáhnout v aplikaci eReading.cz na iPadu, iPhone, iPodu Touch⁵ nebo v aplikaci na chytrém telefonu, tabletu⁶ či čtečce s Android⁷. Čtenáři mohou výpůjčky číst také na starších čtečkách eReading START 2 a START 3. Po stažení je čtení e-knihy možné už bez nutnosti připojení k internetu.

- 1 HANÁK, Martin. Přehled poskytovatelů českých e-knih a jejich platform. *Ikaros* [online]. 2014, ročník 18, číslo 9 [cit. 2015-03-12]. urn:nbn:cz:ik-14270. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/14270>
- 2 <https://sites.google.com/site/eknihyproknihovny/home/ereading-cz>
- 3 <http://www.ereading.cz/cs/vypujcky>
- 4 Podporu pro výpůjčky eReading.cz mají implementovány nebo ji připravují knihovní systémy Advanced Rapid Library, Clavius, Portaro, Koha, VuFind, Aleph; eReading.cz dodavatelům knihovních systémů nabízí API, které umožňuje integraci výpůjček eReading.cz do libovolného knihovního systému.
- 5 <http://www.ereading.cz/cs/jak-cist-eknihy?id=18>
- 6 <http://www.ereading.cz/cs/jak-cist-eknihy?id=21>
- 7 <http://www.ereading.cz/cs/ereading-cz-4-touch-light-ctecka-e-knih>

Řada městských knihoven využívá k zavedení výpůjček e-knih grantové podpory VISK⁸. Náklady na jednu výpůjčku u eReading.cz činí pro knihovny 49 Kč, což jsou obvykle také náklady knihovny na vypůjčení tištěné knihy. Knihovna má možnost zpoplatnit čtenářům výpůjčky e-knih jako prémiovou službu. Například Krajská knihovna v Žiline účtuje čtenářům za výpůjčku e-knihy od eReading.cz v přepočtu 27 Kč⁹. Z každé výpůjčky vyplácí eReading nakladateli 28 Kč. Knihovny tímto způsobem přispívají k rozvoji knižního trhu výrazně lépe než v případě výpůjček tištěných knih, kdy je za jednu výpůjčku autorům vypláceno 0,50 Kč zprostředkovaně přes agenturu Dilia.

Kompletní katalog téměř 1500 titulů e-knih získávají knihovny zdarma, platba probíhá až v případě vypůjčení e-knihy čtenářem. Knihovny tedy neutrácejí akviziční prostředky za tituly, o které není zájem. Tento způsob akvizice je obvykle označován jako Patron Driven Acquisition či Demand Driven Acquisition. Knihovny do svého katalogu získávají zdarma také ukázky e-knih ve formátech ePub, MOBI a PDF a to ke všem více než 6000 e-knih v katalogu eReading.cz, bez omezení na tituly k vypůjčení.

Proti neoprávněnému (pirátskému) šíření jsou výpůjčky chráněny vlastním DRM systémem eReading.cz. Interně je využíván formát ePub. Nabídkou legálních výpůjček e-knih knihovny také významně přispívají ke kultivaci českého trhu s e-knihami, který na svém počátku rozvoje trpí v nemalém rozsahu¹⁰ poškozováním autorských práv.

Společně s výpůjčkami e-knih nabízí eReading.cz knihovnám nově také cloudovou implementaci Open Source knihovního systému Koha s OPAC VuFind.

Čtení na místě

Pro čtení na místě mohou knihovny nabídnout e-knihy na platformě *E-knihy do každé knihovny*, kterou organizuje Městská knihovna v Praze. K dispozici jsou zde například e-knihy Nakladatelství Academia nebo Jan Melvil Publishing. E-knihy jsou poskytovány od nakladatelů zdarma a službu nabízí v současnosti 12 knihoven¹¹. Proti neoprávněnému šíření jsou e-knihy na této platformě chráněny DRM systémem založeném na repozitářových systémech Kramerius nebo Aleph ADAM a na terminálovém zabezpečení.

Pro čtení na místě mohou knihovny využít také čtečky s výpůjčkami eReading.cz. E-knihy vypůjčené na účet knihovny u eReading.cz si čtenáři mohou vychutnat při prezenční výpůjčce knihovni čtečky.

V rámci projektu E-deposit Národní knihovny ČR byl připraven návrh novelizace legislativy, který knihovnám s právy povinného výtisku umožní zpřístupňovat pro čtení na místě kompletní produkci e-knih vydávaných v České republice¹². Očekává se, že novelizace vejde v platnost v roce 2016.

Open Access

Několik knihoven vydává e-knihy v režimu Open Access a zpřístupňuje je volně na internetu. Tyto e-knihy pak mohou svým čtenářům nabízet také ostatní knihovny. Mohou je využívat například na čtečkách, které vypůjčují čtenářům prezenčně i absenčně. Atraktivní kolekce Open Access e-knih nabízí Městská knihovna v Praze, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě či Knihovna Jana Drdy v Příbrami.

Odkaz na přehled nabídky Open Access e-knih i e-knih pro čtení na místě nebo k vypůjčování v knihovnách je uvedený na stránkách eknihy.knihovna.cz¹³.

- 8 <http://visk.nkp.cz/visk-3-informacni-centra-verejnych-knihoven-icekni>
- 9 <http://www.krajskaskniznicazilina.sk/downloads/postup.pdf>
- 10 Viz Zpráva SČKN o českém knižním trhu 2013/2014, kapitola 7, <http://sckn.cz/content/zpravy/file-1071.pdf>
- 11 <http://www.mlp.cz/cz/projekty/on-line-projekty/e-knihy-do-kazde-knihovny/partnerske-knihovny/>
- 12 <http://edeposit.nkp.cz/cs/uzivatelsky-pristup>
- 13 Odkaz E-knihy pro knihovny – <https://sites.google.com/site/eknihyproknihovny>

UNIVERZITNÍ A ODBORNÉ KNIHOVNY

Výpůjčky

Univerzitní a odborné knihovny využívají výpůjčky českých e-knih na rozšířených amerických platformách Proquest ebrary, EBL, eBook Central nebo EBSCO eBooks. Velkou výhodou zde je to, že čtenáři mají e-knihy v češtině dostupné ve stejném prostředí jako tisíce e-knih v angličtině, které řadu let již při studiu využívají.

Na výpůjčky odborných e-knih se zaměřují také české platformy Levná knihovna, Flexibooks a Publikační systém Code Creators.

Čtení na místě

Pro čtení na místě mohou univerzitní a odborné knihovny výhodně využít modul DASH!, který je nabízen od Proquest zdarma k předplatnému kolekci na platformách ebrary a Ebook Central. Prostřednictvím DASH! může knihovna zpřístupnit e-knihy pro čtení na místě ve formátu PDF. Čtenáři mohou e-knihy v knihovně studovat také na svém notebooku nebo tabletu. Proti neoprávněnému použití jsou e-knihy zabezpečeny ve webové čtečce ebrary / Ebook Central stejně jako e-knihy dodávané prostřednictvím Proquest. Zpřístupňovat je možné digitalizované knihy z fondu knihovny na základě zákonné licence nebo licencované tituly od nakladatelů. Zpřístupnění tímto způsobem využívá Univerzita Karlova v Praze¹⁴.

Open Access

Vydávání odborných Open Access e-knih se věnuje například Nakladatelství Karolinum, Vydavatelství VŠCHT či KISK FF MUNI. Projekty E-deposit NK ČR¹⁵ a Česká digitální knihovna¹⁶, které v letošním roce finišují, by mohly přispět k tomu, že bude nabídka Open Access e-knih v češtině uceleně dostupná na jednom místě.

JEDNOTNÉ ÚČTY ČTENÁŘŮ V SÍTI KNIHOVEN ČR

Nebylo by pěkné, kdyby se čtenáři ve všech knihovnách v ČR mohli přihlašovat jedním jménem a heslem? Nemuseli si již pamatovat různá přihlašovací jména a hesla pro svou obecní, městskou, krajskou knihovnu či pro odborné knihovny, které využívají? Právě to svým čtenářům již nabízí Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, Městská knihovna v Táboře, Moravská zemská knihovna, Krajská vědecká knihovna Liberec, Univerzitní knihovna Technické univerzity v Liberci s řadou dalších knihoven¹⁷. Knihovny využívají účty mojeID, které provozuje sdružení CZ.NIC. Velkou výhodou mojeID je, že ověřený účet čtenáře v jedné knihovně lze použít pro on-line registraci čtenáře v knihovnách dalších. Validaci účtu mojeID nabízí Středočeská vědecká knihovna v Kladně a dalších sedm knihoven¹⁸.

- 14 <http://tinyurl.com/cunidashonsite>
- 15 <http://edeposit.nkp.cz/cs>
- 16 <http://www.czechdigitallibrary.cz/>
- 17 <https://www.mojeid.cz/katalog/services-list/4/>
- 18 <https://www.mojeid.cz/validace/#04>

DO ČÍSLA PŘISPĚLI

Jana Brinčecová – Základní knihovna Jablunka **Bc. Michal Denár** – Městská knihovna Česká Třebová **Ing. Milan Vilímek Jihlavský** – www.eknihy-ebook.cz, Jihlava **Mgr. Michal Klajban** – Knihovna Palmerston North, Nový Zéland **Mgr. Rostislav Krušínský** – Vědecká knihovna v Olomouci **Bc. Josef Moravec** – Městská knihovna Ústí nad Orlicí **MgA. Bc. Petr Nagy** – literární kritik; Národní knihovna ČR **Bc. Jitka Němcová** – Městská knihovna v Třebíči **Ing. Jiří Pavlík** – Ústav výpočetní techniky Univerzity Karlovy v Praze **Mgr. Vladana Pillerová** – Národní knihovna ČR **Mgr. Klára Smolíková** – spisovatelka, scenáristka a lektorka, Praha

E-knihy prakticky

Co je a není e-kniha

1

Definic, co je to e-kniha (jinak též ebook, resp. elektronická kniha), existuje velké množství. Pohybují se mezi dvěma extrémními vymezeními, z nichž první říká, že e-kniha je jakákoliv kniha, která není tištěná. Druhé krajní vymezení je velmi striktní a jako e-knihy označuje pouze knihy ve formátu EPUB. Mezi tím existuje mnoho formátů, z nichž nejdiskutovanější je PDF, který někteří považují a jiní nepovažují za e-knihu. Jak to tedy je? Je formát PDF vhodný pro e-knihy a je e-knihou například i soubor ve WORDu?

Sledovat všechny e-knižní formáty mělo význam v počátcích jejich vývoje. Různé firmy definovaly vlastní formáty, například Microsoft vytvořil formát LIT, a vytvořit vlastní formát se snažil také téměř každý výrobce čteček. Dnes mnoho formátů upadlo v zapomnění, protože jasně vyhrál EPUB. Zajímavý seznam všech možných formátů e-knih najdete v článku *E-knihy: Výlet do historie a něco o e-knižních formátech*¹.

Nejrozšířenější formát, který zná určitě každý, je formát PDF. Vznikl v roce 1993 a sloužil především k tomu, aby definitivní sazba vypadala stejně na všech zařízeních (počítačích a tiskárnách). Stal se velmi oblíbeným výstupním formátem, protože umožňoval bezproblémový přenos sazby ze studia do tiskárny, a plně tak nahradil tehdy rozšířený postsript.

Už tehdy se objevovaly snahy prodávat knihy, které nebyly vytištěné, pouze jako soubory. Vydavatel stejně musel vytvořit PDF pro tiskárnu, a pak se pokoušel tentýž soubor prodat čtenáři. Pro čtenáře to ovšem znamenalo velmi nepohodlné čtení z obrazovky počítače, resp. notebooku. Boom elektronických knih odstartovala firma Sony v roce 2004, když uvedla na trh první čtečku na bázi elektronického inkoustu (e-ink). Začali ji následovat další výrobci a v roce 2009 byly nejpoužívanější čtečky na světě Amazon Kindle. Čtení e-knih konečně začalo dávat smysl, protože čtenářský komfort je srovnatelný a možná i lepší než u papírové knihy. Dnes se však e-inkové čtečky začínají pomalu vytrácet, protože

čtenáři preferují tablety. Čtení sice není tak příjemné, ale tablety zvládají mnohem více funkcí (např. focení, video, hry).

Proč zvítězil formát EPUB?

Jednoduše proto, že vyšel z jazyka XHTML a využil kaskádové styly CSS. Tato technologie se osvědčila na internetu a je všeobecně známá. Celá struktura e-knihy je pak zabalená jako archiv ZIP. Definic zavedla ve verzi EPUB 2.0.1 v roce 2009 organizace IDPF (International Digital Publishing Forum). V současnosti je již definovaná verze EPUB 3.0.1, která rozšiřuje multimediální vlastnosti (zvuk, video, pevný layout, ...). Tato verze však zatím není podporována žádnou významnou firmou, takže čeká až na využití v budoucnosti.

Všechna současná zařízení (čtečky, tablety, telefony, ...) umí formát EPUB zobrazit. A pokud ne, pak jej zvládají snadno konvertovat. Firma Amazon, která používá vlastní formát MOBI, vyvinula program kindlegen, který nabízí zdarma na svém webu. A i když tento program nemáte a zkusíte do čtečky Kindle načíst EPUB, čtečka si ho sama zkonvertuje.

Struktura EPUB vychází ze zobrazovací technologie z internetu a přizpůsobí text automaticky aktuální velikosti displeje. Můžete zvětšovat i zmenšovat písmo nebo řádkování a text se vždy sám přeformátuje. Na velkých displejích se zalomí na více sloupců, aby nebyl řádek příliš dlouhý. Naproti tomu lze e-knihu číst i v telefonu,

protože text se opět sám přizpůsobí displeji. Složitější sazba sice nevypadá moc dobře, ale beletrii, tzn. hladkou sazbu, lze takto číst celkem pohodlně.

Toto PDF neumí. Můžete si jej načíst na displej, který zobrazí celou stránku. Když písmo nepřičtete, můžete si ho zvětšit, ale už nevidíte celou stránku a někdy ani celý řádek. Pak vám nezbývá než textem neustále rolovat zleva doprava a nahoru dolů. Uživatelsky je to tak nepříjemné, že takové čtení ztrácí smysl.

Je tedy formát PDF vhodný pro e-knihy?

Je a není. Historicky první e-knihy vznikaly sice v tomto formátu, ale žádný boom nezaznamenaly. Poučený čtenář sáhne raději po EPUB a ten nepoučený se rychle poučí. PDF vydávají za e-knihu ti výrobci, kteří neumí vytvořit EPUB. Tato PDF vznikají jako vedlejší produkt při sazbě papírové knihy.

Dnes lze PDF snadno vyrobit i ve WORDu: napíšete text a kliknete na ikonku „Převod do PDF“. Vyrobit EPUB je v dnešní době složitější, protože na trhu není aktuálně žádný jednoduchý nástroj. S přihlížením oka lze akceptovat tzv.

PDF pro čtečky. Sází se na malý formát (typicky A6), použije se písmo o velikosti 12 bodů a nastaví se malé okraje. Když se pak taková stránka objeví přes celý displej, je na většině zařízení (kromě telefonů) dobře čitelná.

Takže závěr zní: Formát PDF není vhodný pro e-knihy. Používejte formát EPUB. Nevěřte nikomu, kdo vám tvrdí, že vám dodává e-knihu, a přitom vám dává PDF.

Příště: Rozdíly mezi tištěnou knihou a e-knihou

Ing. Milan Vilímek Jihlavský

Po skončení vysoké školy (ČVUT FEL) pracoval jako programátor, od roku 1991 se věnuje podnikání. Vydal přibližně 20 knih, převážně s právníkou tematikou. Od roku 1995 knihy již nevydává, ale připravuje sazbu pro různá nakladatelství. Od roku 2010 se věnuje převážně tvorbě e-knih. Vysázel přes 100 papírových knih a mezi 200 až 300 e-knihami. Pracuje také jako fotograf. Více na www.eknihy-ebook.cz.

PISTORIUS, Vladimír a Pavel KOČIČKA. Jak se dělá e-kniha. Příprava elektronických publikací ve formátech EPUB a MOBI.

Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015. 1. vyd. 272 s. ISBN 978-80-87855-15-7.

Nevíte si rady s přípravou elektronické knihy? Vezměte si na pomoc publikaci *Jak se dělá e-kniha*. Jak autoři hned v úvodu informují, e-knihy za sebou mají ještě poměrně krátkou historii – díky komerčním nakladatelům se objevily v roce 2009, o jejich hojnějším výskytu se dá hovořit ale až od roku 2011. S rostoucí oblibou moderních technologií nabývají na důležitosti, a proto si naši pozornost zaslouží i proces jejich vzniku. Sami autoři se soustředí spíše na praktičtější přínos publikace, odbornému rázu se však

nelze vyhnout, přece jen se jedná o návod, jak takovou elektronickou knihu připravit.

Autoři pro „výrobu“ e-knihy zvolili ty nejběžnější formáty EPUB a MOBI. Prvnímu jmenovanému, jenž je podporován firmami Google a Apple, je v knize věnován větší prostor z důvodu jeho využívání českými nakladateli, MOBI je formát značky Amazon a tím i čteček Kindle, které jsou v Česku hojně oblíbené (transformací prvního do druhého se pak zabývá devátá kapitola).

První kapitoly pojednávají o jazyku XHTML, v němž jsou data zapisována, a CSS, který umožňuje formátování. Tyto kapitoly nabízejí odpovědi i na typografické otázky. Důležitou volbou je také nástroj editace, kterým je v tomto případě editor Sigil, za jehož pomoci lze vytvořit z dokumentu ve Wordu elektronickou publikaci.

Knihla obsahuje ukázky jednotlivých postupů, šablony licenčních smluv pro elektronickou publikaci a stručné přehledy značek XHTML.

1 www.pooh.cz/IT/a.asp?a=2016017

Knihovny nejsou průtokovými ohříváči digitálních dat, měly by nabízet mnohem více...

Do funkce ho uvedl sám ministr kultury. „A to je pro mě nebo proti mně?“ směje se profesor Tomáš Kubíček, který se na podzim loňského roku stal ředitelem Moravské zemské knihovny. Nakonec jsme se shodli, že je to určitě dobré pro prestiž českého knihovnictví. Ta podle profesora Kubíčka existuje – určitě v rámci měst či krajů nebo například na univerzitní půdě. „Na místní úrovni to vidím sám, když otevíráme některou novou knihovnu v regionu, pan knihovník je tady vždy vážená osoba.“ Tomáš Kubíček o sobě mimo jiné říká, že je knihovnictvím odkojený. Na dotaz, co mu před nástupem do funkce řekl jeho otec (dlouholetý ředitel MZK), odpověděl: „Samozřejmě ho to potěšilo, ale prý mi to nezávidí...“

→ **Jako literární vědec jste knihovny zajisté velmi dobře znal jako uživatel. Jak to vidíte nyní, když jste se ocitl na druhé straně?**

Otázka se odpovídá sama. Když knihovnu využíváte jako čtenář, tak víte, co přesně potřebujete. Myslíte jenom na sebe a na uspokojení svých požadavků. Ve chvíli, kdy se dostanete na druhou stranu, tak zase přesně víte, co nemůžete – ve vztahu ke čtenářům – dělat. Že máte povinnosti nejenom k nim, ale i k fondu. Čili, já teď budu hledat kompromisy mezi sebou jako čtenářem-badatelem a sebou jako knihovníkem. A pevně věřím, že se k té první podobě sebe sama zase dostanu, ale to se uvidí, jestli na to budu ještě mít nějaký čas...

→ **L. K. Nebudete!**

To mi říkají všichni (smích)... Byl jsem tedy v situaci typického knižního červa, který se zavrtává do fondů a potřebuje, aby k němu ty knížky stále proudily, přičemž ale ani tolik nevnímá jak. Když se díváte z druhé strany, vidíte, že to je výsledek dokonalé souhry – od akvizice přes popis, zařazení až k předání výpůjčky. A uvážíte-li, že v MZK vám od okamžiku požadavku do vydání knihy uběhne nanejvýš hodina, musíte mít úctu před tou souhrou a za takového objemu čtenářů.

→ **L. K. Hodinu to trvá tady u vás?**

Ano. Já někdy potřebuju knihy hodně rychle, pro-

tože mám ještě určité závazky, ke kterým mi občas hoří termín. Když si zadám požadavek do systému, tak mám knihu dokonce do dvaceti minut. Ale nevím, jestli to nebude tím, že jsem ředitel (smích).

→ **L. Š. To bude určitě tím...**

Ale i ta – maximálně – hodina je zážrak, když si uvědomíte to množství knih, které se tady chystá a které vydáváme čtenářům... A z pozice knižního červa jsem se tedy dostal do role hospodáře, který knihy musí chránit, aby je ti knižní červi úplně nezničili, protože i to je naše role – konzervační. Je to rozdíl oproti například městským knihovnám, kde se fond pružněji obnovuje, vyřazuje se – to si jako čtenář také tolik neuvědomujete. Teď vnímám, že je tento způsob práce jiný, protože my garantujeme, že knihy tady zůstanou i pro další generace.

→ **To je určitě jedna z priorit knihovny. Jaké další budete prosazovat vy osobně?**

To je strašně široká otázka. Kolik máte času?... Priority jsou samozřejmě dány postavením Moravské zemské knihovny. Knihovna má jednak význam národní, vedle Národní knihovny ČR je tou druhou nejdůležitější. Druhý okruh priorit vychází z toho, že jsme současně v roli krajské knihovny. Jako krajská knihovna jsme součástí regionu a to je jiný soubor úkolů. A konečně třetí okruh

priorit vyplývá z toho, že knihovna je kulturní a paměťová instituce – vytváří společenský život, který míří nejen k regionu či k celku národní kultury, ale musí tento horizont překračovat. Tady je důležitá aktivní účast. Nezapomeňte, že knihovna typu Moravské zemské je nástrojem národní a kulturní identifikace. A při této poslední roli musíme vycházet z toho, že starost o českou kulturu nekončí někde za Mikulovem nebo za Aší, ale pokud máme skutečně v tomto smyslu fungovat, musíme se snažit o přesah – do evropského prostoru. K tomu míří naše účast v evropských projektech, v projektech národní kulturní identity, ale i v projektech, které míří dovnitř země či regionu. Moravská zemská knihovna patří do konvoluty knihoven, které se podílejí na vytváření knihovní politiky visegrádské čtyřky. Na příští rok plánujeme zde v Brně setkání knihoven V4. Námi navrženým tématem diskuse se stane například digitalizace národních fondů či virtuální fototéka a vůbec etika práce s digitálními zdroji.

→ **U digitalizace bychom se rádi zastavili: Jak vnímáte roli tradiční bibliografie v dnešní době masové digitalizace?**

Digitalizace přece nezpochybňuje význam tradiční bibliografie. Ty dvě věci nejdou proti sobě. A pokud by chtěl někdo tvrdit, že ano, tak vůbec nechápe, co je náplň digitalizace a co je náplň bibliografické práce. Bibliografie samozřejmě začíná mít jinou formu, už to nejsou klasické lístečky... I když i ty tady samozřejmě také ještě máme. Někdy si v nich chodím z čiré zvědavosti zalistovat. Zajímají mě především poznámky tužkou na okraji lístečků, které udělal nějaký knihovník kdysi před vámi. Někdy hodně zoufalé: není k nalezení!, nutno ověřit! Takový kontakt mezi nepřítomnými lidmi, který se děje nad vlastním obsahem, digitální médium nenabízí. I když jiné podoby takového rozhovoru teď odsuzuji. Mám na mysli studijní materiály, které, když si je vyžádáte do studovny, hrají všemi barvami, jak se v nich studenti pokoušejí zaškrtat vše podstatné. Tady jednak brzy zjistíte, že podstatným se zdá být všechno (což vás vede ke skepsi ve vztahu ke studentům), a jednak, že vandalismus má i zdánlivě nevinnou podobu barevné pastelky. Někdy se zdá, že největším zoufalstvím takových čtenářů je volba

pastelky, neboť všechny barvy už byly použity (smích). My to samozřejmě nemáme rádi, ale i to je specifická forma komunikace.

Ale samozřejmě... Nedokážeme si představit budoucnost bez digitalizace fondů. Všechny koncepce národních knihoven s ní počítají a mají ji na prvních místech. Ta hudba snad ne příliš vzdálené budoucnosti, až se jednou podaří vyřešit autorská práva a vy budete z domova naplno virtuálním čtenářem knihovny, je fantastická, potřebujeme ji. Na druhou stranu – knihoven bude vždy potřeba, a to jako míst k setkávání, jako správce virtuálních prostorů, jako selektivní jistoty v neseťříděném světě dat. Knihovny si tedy musejí najít v masivním náporu digitalizace novou pozici. Nejsou a neměly by se stát průtokovými ohříváči digitálních dat, měly by nabízet mnohem více: například nástroje třídění a práce s knihami (myslím, aby se podílely na rozvoji čte-

Knihovníci jsou určitá sekta: drží spolu, mají tendenci se setkávat, pomáhají si. Považují to za báječné.

nářské gramotnosti, která je v zoufalém stavu) a měly by i nabízet čtenářům pomoc vytvářet nové kombinační postupy. V určité podobě by měly být instrumentem vzdělávání.

→ **Jak hodnotíte současnou situaci v oblasti Centrálního portálu knihoven, kdy se podstatně změnil směr v jeho vývoji?**

První jednání, kterého jsem se ohledně CPK zúčastnil asi čtrnáct dní po mém nástupu, bylo hodnotící. Což bylo pro mne jen dobře, protože jsem se mohl v komplexnosti s celou problematikou, navíc velmi živě diskutovanou, seznámit. Shrnovaly se výsledky dosavadního čtyřletého vývoje a došlo zde k jakémusi střetu dvou vizí. Na konci první z nich mělo být výběrové řízení na dodavatele celého systému a druhá byla, že se půjde cestou vlastního vývoje. Protože znám práci týmu programátorů v MZK, zeptal jsem se o přestávce Petra Žabičky, jestli má pocit, že by bylo možné v Moravské zemské knihovně zkusit

realizovat pilotní verzi projektu. Pak jsem to navrhl Martinu Lhotákově. Společně jsme to přednesli po přestávce radě CPK a Moravská zemská knihovna byla pověřena realizací pilotní verze portálu.

Už před nástupem do knihovny jsem diskusi nad portálem vnímal, po nástupu ještě intenzivněji, a v současnosti mám pocit, že se jedná o jeden z nejdůležitějších projektů v českém knihovnictví. Víme, že tady je několik bran či portálů, které umožňují přístupy k fondům, ale které nejsou navzájem slučitelné nebo jsou i funkčně omezené. Kdyby je Centrální portál dokázal spojit, už jen to by bylo podstatné. A CPK by měl nabídnout víc. Po roce projekt vyhodnotíme a zjistíme už na základě konkrétního produktu, jak dál. Je to tedy cesta od vizí k jejich realizaci.

Nedávno jsem se otce ptal, jak zvládal tolik administrativy: „Ono jí nikdy tolik nebylo,“ odpověděl. Nicméně stejně stále pracoval, i na dovolenou se u nás jezdilo s kufrem plným bibliografických lístečků.

→ **To přímo navádí k portálu Číst Brno, který nabízí vstup do fondů několika brněnských knihoven na jednom místě a za kterým stojí MZK. Můžeme ho chápat tedy jako jakýsi předstupeň?**

A odkud si myslíte, že pochází právě ten můj nápad: když dokážeme udělat Číst Brno, proč bychom nedokázali právě CPK? To bylo rychlé spojení myšlenek na zmiňovaném jednání rady CPK: pokud dokážeme vyvinout tento nástroj a zaručit, že některé knihovny jsou schopny na něm participovat, nebyla by to vlastně taková první buňka evolučního procesu, která by mohla vést k CPK?

Na portálu Číst Brno spolupracujeme s knihovnami Masarykovy univerzity, knihovnou Mendelovy univerzity v Brně (MENDELU) a Knihovnou Jiřího Mahena. Oceňuji to hlavně také studenti. Oni jsou totiž hrozně líní a jsou spokojení, když

naleznou požadovanou knižku v nejbližší knihovně.

→ **A teď trochu z jiného soudku. Moravská zemská knihovna nyní reprezentuje Českou republiku na zahraničních knižních veletrzích. Jak k tomu došlo?**

Ministerstvo kultury má s námi dobré zkušenosti...

→ **L. K. Oni vás oslovili?**

Ano. Oni nás oslovili. Knihovna má několik podobných projektů a má tedy zkušenosti s jejich zajištěním i financováním. Příkladem je už dlouholetý projekt *Česká knihovna* nebo například projekt *Benediktinský klášter Rajhrad jako kulturní fenomén*. MZK dává najevo, že je schopna zvládnout akce tohoto rozsahu, které jsou založeny jak na určitém znalostním, tak organizačním rámci. Což je asi jedním z důvodů, proč nás ministerstvo oslovilo... V tuto chvíli máme za sebou tři veletrhy: Lipsko, Boloňu a Londýn; všechno funguje bez problémů a vystavovatelé jsou maximálně spokojeni.

Zároveň si ale ještě tento ročník děláme představu o tom, co by který veletrh vyžadoval specifického. Pro Boloňu tak například navazujeme spolupráci s paní Horvátovou z tábořského Tabooku, Lipsko je zase více zvyklé na diskuse, pro které bychom rádi udělali prostor i přímo na stánku. Nyní pracujeme také na koncepci pro frankfurtský veletrh. I tady máme představu, že to nebude stejné jako například v Lipsku, ale půjdeme cestou individuální práce s jednotlivými expozicemi. Rádi bychom také aktivněji pracovali s autory, abychom potenciál prezentace využili maximálně.

→ **L. Š. Já se ještě vrátím k České knihovně: Jste členem její literární rady?**

Nyní už ne, ale byl jsem. Před několika lety. A je třeba říci, že knihovny jsou s tímto projektem a jeho hodnotícím systémem velmi spokojeny a členové odborné komise skutečně zajišťují, že se do knihoven dostávají opravdu ty nejvyšší tituly z české literatury, které přispívají k rozvoji čtenářské kultury. Obdobným projektem je Zahraniční knihovna, která byla loni v pilotním provozu. Zdařil se, takže se i tento projekt dočká

Foto Lenka Šimková

Prof. PhDr. Tomáš Kubiček, Ph.D.

vystudoval Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, pedagogicky působil na Filozofické fakultě UK v Praze a na Filozofické fakultě UP v Olomouci. V letech 1996–2011 pracoval jako vědecký pracovník Ústavu pro českou literaturu AV ČR a od roku 2011 vedl Katedru bohemistiky FF UP v Olomouci. Je autorem řady studií a monografií a členem oborově významných vědeckých společností a redakčních rad.

pokračování. Právě dojednáváme jeho konkrétní podobu a už ne jen pro tento rok.

→ **Na závěr jsme si nechali to téměř první, co na člověka „vyskočí“, pokud si vaše jméno zadá do Googlu: Máte svůj facebookový fanklub. Co na to říkáte?**

Já nevím, jestli to smím prozradit, ale já na Facebook moc nechodím. Ale kamarádi mi to řekli. Na potouchlé kamarády je v takových věcech vždycky spoleh. Takže jsem se podíval, a byl jsem potěšeně zděšen. Člověk zjistí, že přesně to, co si studenti nemají pamatovat, si pamatují. Zaznamenají všechny „hlouposti“, kterými se jim jen snažíte nasvítit ty důležité věci (smích). No ale samozřejmě, každý chlap je ješitný. Takže děkuji svým fanouškům.

→ **L. K. Fanklub je od olomouckých studentů, kde jste činnost ukončil. Zůstane vám?**

To já nevím, už jsem se na něj zase dlouho nedí-

val... Víte, v tento typ komunikace moc nevěřím – i když ji v knihovně maximálně podporuji. Už jste navštívili facebook Moravské zemské knihovny? Jednou jsme ale na přednášce o sémiotice rozebírali twitterovou komunikaci jedné z přítomných studentek. Skvěle jsme takto probírali Jakobsonův model komunikace, jímž ukazuje, že jednou z funkcí komunikace, které odpovídají patřičné jazykové prostředky, je také tzv. čištění komunikačního kanálu, které předchází sdělení. Zjistili jsme, že 90 % dané komunikace bylo naprosto bezobsažných, sloužících právě k tomuto jedinému účelu. Kanál je vyčištěn, ale nic jím neproudí. S uspokojením jsem sledoval šok v očích studentů, když si uvědomili, že jejich komunikace, kterou považují za velmi důležitou, je prázdná a nenesení informací. Jakobsonův model nicméně pochopili skvěle..., ale nedá se říct, že bych někoho vyléčil.

Ptala se **LENKA ŠIMKOVÁ** a **LADISLAV KURKA**

OČI BRNA
BRNĚNSKÉ OSOBNOSTI A OSUDY

Od dubna letošního roku se mohou čtenáři Moravské zemské knihovny setkat s dalším rozšířením bohaté nabídky kulturních akcí. Začal nový celoroční cyklus Oči Brna. Jeho návštěvníci se budou moci vždy na celý měsíc přenést do světa viděného očima výrazné osobnosti, spojené svým životem a dílem s Brnem. Každý měsíc jeden pohled, jedno originální dílo, jeden nevšední životní příběh v textech i obrazech a v řadě zajímavých doprovodných akcí. V červnu to je osobnost Bohuslava Fuchse, následovat bude například Martin Reiner, Miloslav Ištvan, Jiří Kuběna...

Nápady na fungování knihoven budoucnosti zazněly v Goethe-Institutu

Jakým způsobem by měly knihovny přistupovat ke svým čtenářům, aby si jejich zájem udržely také v „digitálním věku“? Tímto tématem se zabývala konference s názvem *Nabídky a služby knihoven v digitálním věku, která se uskutečnila 23. dubna 2015 v Goethe-Institutu, ve spolupráci s ním ji pořádal SKIP ČR.*

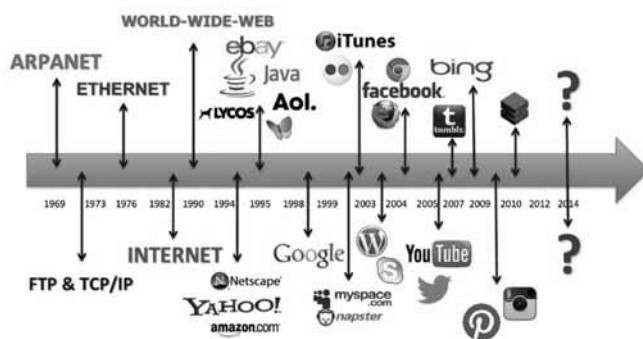
Úvodního a přivítacího slova se ujal ředitel Goethe-Institutu **Berthold Franke**, jenž nastínil situaci dnešní doby, ve které se mezilidské vztahy odehrávají v režii různých přístrojů usnadňujících proces mezilidské komunikace, a označil knihovny za průkopníky, jejichž úkolem je nyní také to, aby se s nastávající situací vyrovnaly. Vyrovnaly se s ní a především jí ustály.

Možnosti knihoven udržet si místo v moderní době se po prezentaci **Pavla Kocourka**, jednatele společnosti INCAD, z jejíž dílny pochází Česká digitální knihovna, mohly zdát přece jen poněkud

obtížnější. Nastínil totiž moc internetu a mobilních zařízení v dnešní době. Jak by tedy měly knihovny obstát v této konkurenci a stát se lukrativními pro generaci „digital natives“? Pavel Kocourek rád oprostí se od bludů, že knihovny mají levnější a kvalitnější obsah, než je možné sehnat prostřednictvím internetu, a vyrovnat se s dobou, ve které soukromí ztrácí svůj původní rozměr a vzdělání není jen záležitostí škol, ale je celoživotním procesem: „Knihovny by měly vystoupit ze svého dosavadního prostoru – přesáhnout své budovy a experimentovat s nimi, osvojit si nové technologie a přitom zapomenout na koncová zařízení (protože klienti mají svá a lepší), komunikovat s uživateli a hledat vlastní hodnoty (nekopírovat již objevené).“

Po představení knihovny v Kolíně nad Rýnem její ředitelkou **Hannelore Vogt** se ukázalo, že tato knihovna se podobnými radami řídí už dlouho. Učení chápe v nejširším slova smyslu – nejen z knih, a více než s nimi pracuje s lidmi. Jako důležité vnímá i to, aby bylo možné si z knihovny také něco odnést domů (třeba vlastní výrobek). O tom svědčí následující čísla: 70 % jejich uživatelů je mladších čtyřiceti let a 30 % si nepůjčuje žádné knihy, ale pouze využívá prostor.

Z prezentace P. Kocourka: internet na časové ose

1 Tento pojem použil v roce 2001 Marc Prensky ve svém článku *Digital Natives, Digital Immigrants*. Jedná se o označení generace lidí, pro které je zacházení s moderními technologiemi samozřejmostí – přicházejí s nimi do kontaktu již od útlého věku.

V knihovně si lze zahrát na e-piano a e-kytaru a vzniklý notový zápis si odnést domů, vytisknout si své nápady na 3D tiskárně, vyzkoušet Oculus Rift (brýle, kterými lze vidět virtuální realitu ve 3D rozměru), zapůjčit si čtečky, tablety, GPS a samozřejmě e-knihy. Účast na „geek“ večerech, pořádaných knihovnou, pak umožňuje prezentovat své vlastní vědecké projekty pro širší veřejnost a díky místnímu Makerspace se lze propojit s ostatními lidmi a jejich znalostmi a společně pak pracovat na svých nápadech. Během prázdnin pořádá knihovna také technické workshopy pro děti. Tolik o kolínské knihovně alespoň ve stručnosti, protože nadšení a upřímné zánění paní ředitelky, se kterým hovořila o své knihovně, jde jen těžko vyjádřit v textu. H. Vogt během své prezentace vyslovila myšlenku, která shrnula představené aktivity knihovny: „Knihovnici nemusí umět všechno, ale měli by umět propojovat lidi a přistupovat k nim aktivně, samozřejmě s ohledem na individualitu každého čtenáře-návštěvníka. Sama knihovna by pak měla být pohodlné a neformální místo s nápady,“ dodala.

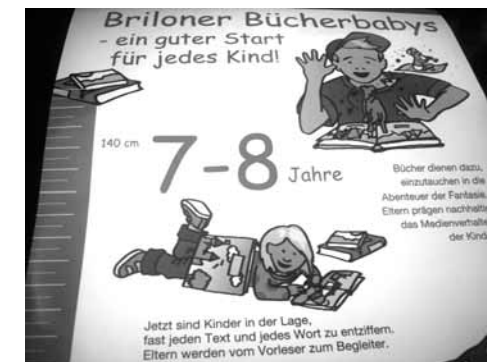
V Německu spolu knihovny velmi spolupracují a sdílejí své zkušenosti (jsou propojeny v konsorciu), proto další prezentující **Ute Hachmann**, ředitelka Městské knihovny v Brilonu, nejprve poděkovala kolínské knihovně za inspiraci a průkopnictví v oboru.

Prezentace Ute Hachmann

Cílem této poměrně malé knihovny s 61 000 návštěvníky ročně je být nízkoprahovou knihovnou (pro všechny děti a jejich rodiny). Proto své čtenáře začíná oslovovat už velmi brzy. Každé dítě, které se narodí v brilonské porodnici, získá čtenářský balíček s takzvanou „čtenářskou laťkou“ (kromě výšky dítěte na ní lze měřit i jeho

čtenářské dovednosti – respektive spíše to, na jaké úrovni by měl být jeho vztah ke knize), legitimací do knihovny a několika knihami. Na „čtenářskou laťku“ lze narazit také u místních lékařů, ve školách a školkách a v logopedických praxích. V čekárnách ordinací dětských lékařů se nacházejí také menší knihovničky provozované a průběžně doplňované městskou knihovnou.

Čtenářská laťka

Knihovna v Brilonu kromě akcí, během nichž prezentuje jednotlivé knihy (pod názvem *casting knih* nebo *blind date*), představuje učitelům i počítačové hry, které budou u jejich žáků, aby s nimi tak vyučující neztráceli krok. Knihovna také pravidelně připravuje kvízový večer v místním hostinci. Zajímavým nápadem je bezesporu i to, že nabízí k zapůjčení dvanáct typů tematických bedýnek určených pro dětské oslavy, které kromě knih obsahují také dekorativní materiál, hry a recepty na slavnostní občerstvení.

Závěr konference se poté nesl v částečně tematicky rozdílném duchu, přesto se týkal právě „digitálního věku“. **Jan Schrastetter**, člen představenstva Digitálního fóra Střední a Východní Evropy, přiblížil projekt digitalizace literatury a historických pramenů pocházejících a souvisejících s Plzní – Evropským hlavním městem kultury, a to pod názvem *Pilsna Digitalis*.

Semínky zajímavých nápadů na práci s návštěvníky knihoven není nikdy dost, nechť se pro ně v českém prostředí nachází dostatek úrodné půdy!

ZUZANA MRAČKOVÁ

ctenar.mrackova@svkkl.cz

Medový hlas slavičích jazýčků

Čtenářské návyky se mění. Ve zrychlené době si neustále něco nárokuje naši pozornost: v bytě hraje televize, v dětském pokojíčku i v pracovně poblikává obrazovka počítače, cestujeme, usínáme i odpočíváme s mobilním telefonem připojeným na internet, neustále na dosah. Na klidné čtení a předčítání zbývá čím dál méně času. Nešlo by z nevýhod moderních technologií udělat výhodu? Stejně jako přibývá čtenářů elektronických knih, dochází ke znovuobjevení knih mluvených.

Foto Hanina Veselá

Vyprávění příběhů a předčítání jsou činnostmi prověřenými staletími. Dnešní doba však klade důraz na samostatnost, soběstačnost, individualitu. Nepohybujeme se ve smečkách, ale každý sám. Na společné vysedávání kolem ohně nebo u knihy v salónu není čas a „nejsou lidé“. A tak nám chybí hlas, který by nás doprovázel na dlouhých cestách městskou dopravou nebo autem, při běhání či posilování, při vaření nebo žehlení.

Přečti mi to znovu

Každý rodič, ač rozhodnutý dítěti číst pravidelně, hodně a při každé vhodné příležitosti, zákonitě dospěje do bodu, kdy toho má dost. Leze mu krkem po stopadesáté číst stejnou pohádku, slovo od slova a za přísného dohledu malého posluchače, který bedlivě sleduje, zda ani písmenko

nebylo vynecháno. I ten nejobětavější rodič se může dostat do fáze, kdy všechny kampaně na podporu čtení upřímně nenávidí a jediné, co chce, je pořádně se vyspat. Jakmile totiž ulehne s dítětem do postele k večernímu čtení, usíná.

A tady je první moment, kdy naše dobré úmysly může zachránit audiokniha. Možná si vzpomenete, jak jste si v dětství pouštěli dokola černou gramofonovou desku s Hurvínkem nebo přetáčeli na tužce kazety s nahrávkou Harryho Pottera. Mluveným knihám nevdají, když jsou poslouchány stále dokola, jejich interpreti v peřinách při večerním čtení neusínají a poradí si i se záludnostmi bohatého jazyka, jaký najdeme třeba v pohádkách Václava Čtvtka nebo ve *Fimfáru* Jana Wericha. Nemám tím na mysli, že by dítěti nemělo být předčítáno. Jen chci upozornit na jednoduchý způsob, jak společně sdílet příběh třeba při cestách autem nebo jak spolu usínat při pohádce.

Došly gramofonové jehly

V současné době narůstá zájem o přímé stahování audionahrávek ve formátu MP3 do počítačů či mobilních telefonů. Režiséri zvukových knih si nelámou hlavy, jak nahrávku vměstnat do nějaké přijatelné délky, aby se kniha průměrného rozsahu neroztahovala na osmi kazetách. Mohou se pustit do nahrávání nekrácených audioknih o dél-

ce třiceti a více hodin. Narátora pak citlivě vybírají a vedou tak, aby posluchač mohl hlas audioknihy vnímat jako svůj vlastní vnitřní hlas a knihu si užít, i když zrovna popojíždí v dopravní zácpě.

Mluvené slovo může doprovázet tetičku při pleťi zahrádky, či kloučka při lepení papírových rake-toplání. Nemalý význam má pro ty, kteří se čtením zápasí kvůli únavě očí nebo dokonce zrakovým vadám. Moci „číst“ a mít zavřené oči, číst a zrak využívat k něčemu jinému, to zní přece lákavě.

Porce emocí navíc

Někdo nepřečte knihu pomalu ani po půl roce čtení, ale vyposlechne tři knihy měsíčně. Další u mluveného slova pracuje. Je to tedy řešení z nouze? Číst a vlastně nečíst? Rozhodně není. Každý spisovatel vám potvrdí, že až když si přečte text nahlas, pozná, zda se mu povedl. Přednes odhalí kostrbatosti, nelitostně poukáže na nezvládnutý rytmus. Jakmile se však kniha povede, kvalitní přednes narátora ji povýší a rozvine.

Jinou kapitolou jsou dramatizace, ať už rozhlasové, nebo určené rovnou pro audionahrávky. My však zůstaneme u ryzičích audioknih. Nejnovějším trendem je vydat knihu papírovou souběžně s knihou zvukovou. Nakladatelé totiž zjišťují, že tato dvě média si nekonkurují, dokonce se vhodně doplňují.

Kdo poslouchá, čte

Výzkumy potvrzují, že poslouchání knih děti od čtení rozhodně neodvádí. Naopak, pomáhá nejen předčtenářům, ale i začínajícím čtenářům. Audioknihy rozvíjejí slovní zásobu, podporují fantazii a učí potřebným návykům, tedy soustředění, schopnosti plynule vnímat delší text a rozumět

mu, v neposlední řadě vedou k potěšení z příběhů. To že jsou zprostředkovány poslechem, ne četbou, nijak nevdá. Naopak: naposlouchání správného, znělého přednesu zlepšuje u dětí vlastní vyjadřování.

RECEPTY PRO POSLUCHÁNÍ S PŘEDŠKOLÁKY

- ☉ Nabízíme rodičům malých dětí audioknihy a vysvětlujeme jim, že nejde o náhražku čtení, ale doplněk, vhodný kupříkladu pro společný zážitek z četby v autě či při vykonávání domácích prací.
- ☉ Používáme zvukové nahrávky knih jako kulisu u výtvarných a jiných dílen v knihovně.
- ☉ Využíváme audioknihy jako motivaci k aktivitám typu kreslení, nacvičení scénky apod.
- ☉ Povídejme si společně nejen o čtení, ale i o vyprávění, předčítání, rozhlasových pohádkách.
- ☉ Hrajme si s hlasem. Kolika různými přednesy lze pronést jednu větu z pohádky? Jakým hlasem mluví vlk z Červené Karkulky? Jakým babička a vnučka?

RECEPTY PRO VELKÉ UŠI MLADŠÍCH ŠKOLÁKŮ

- ☉ Společně posloucháme vybranou pasáž, kterou zároveň žákům nakopírujeme, aby mohli text souběžně sledovat na papíře a zaškrtnout si neznámá slova či pasáže, ve kterých je odpověď na nějakou před poslechem položenou otázku.
- ☉ Motivujeme k poslouchání, mějme audioknihy jako alternativu k papírové knize.
- ☉ Upozorňujeme nejen na audioknihy, ale i na rozhlasové pořady. Zkoušejme s dětmi čtení nahlas a nahrávejme si ho.

© Nabízíme holčičkám a klukům audiovize příběhů, které jsou čtenářsky náročnější, ať už je to kvůli datu vzniku, stylu či slovní zásobě.

© Vybízíme k srovnávání. Jak text přečtu já, jak ho pojmal herec v audioknize?

RECEPTY PRO ZMLSANÉ UŠI STARŠÍCH ŠKOLÁKŮ

● Upozorňujeme na projekty typu *Vem Boženu do metra* a *Vem Aloise na kola*, které nabízejí *Babičku* Boženy Němcové, díla Aloise Jiráska, *Malostranské povídky* Jana Nerudy nebo Škvořeckého *Zbabělce* volně ke stažení na webu Českého rozhlasu.

● Poslouchejme společně vybrané úryvky z audioknih a pak o nich diskutujme. Nechme posluchače shrnout, co slyšeli, či předvídat další děj, popsat postavy či vztahy mezi nimi.

● Inspirujme se způsobem práce s audionahrávkami používaným při výuce cizích jazyků, jen tentokrát bude poznávaným jazykem čeština literárních děl. K vybrané ukázce připravme před poslechem sadu úkolů (doplnění chybějících slov, určení správnosti u vybraných výroků apod.), které budou posluchači vyplňovat.

● Poslechem první kapitoly navnadíme žáky k přečtení celé knihy.

RECEPTY PRO USPĚCHANÉ STŘEDOŠKOLÁKY

○ Využijme závislost středoškoláků na mobilních telefonech a nabídneme jim s sebou audioknihy nejen do tramvaje, ale i posilovny či při procházce se psem.

○ Zapojme starší čtenáře do hlasitého čtení při akcích pro mladší čtenáře. Vytvářejme s nimi podcasty o literatuře, třeba o knižních novinkách, které můžeme umísťovat na web knihovny.

○ Pořádejme tematické pořady o audioknihách, v nichž představíme žánrovou pestrost, konkrétní tituly i jednotlivé tvůrce zvukových knih.

○ Používejme ukázky z audioknih v komponovaných pořadech o literatuře – zahraniční, staré či žánrové, ale nebojme se je využít i jako upozornění na knižní novinky v knihovně.

○ Upozorňujeme na přednosti zahraničních audioknih při výuce cizího jazyka.

○ Seznamujeme čtenáře knihoven se soutěží „Audiokniha roku“ a dalším děním kolem zvukových knih, například s portálem *Naposlech.cz*.

Málokdo se pozastavuje nad poklesem počtu posluchačů rozhlasových pořadů mezi dětmi, ale tento trend má negativní dopad na čtenářskou gramotnost dětí, které se samy u čtení jen s obtížemi zklidní nebo mají cestu ke knize ztíženou jinak. Každý, včetně dětí, se dnes umí (pokud samozřejmě chce) vyvázat z diktátu televizního vysílání a vytvořit si svůj vlastní program, tedy pouštět si filmy z DVD a pořady z archivů na webu. Nyní je načase pokusit se o podobnou emancipaci v poslouchání mluveného slova. Ostatně možnost poslouchat rozhlasové pořady přes internet pozvolna pomáhá zvýšit počty dětí, které si je pustí.

Knihovny mají audioknihy většinou zařazené v hudebním oddělení, takže mnozí čtenáři o nich ani nevědí. Setkávám se však i s nedůvěrou knihovníků vůči audioknihám. Nerozumím tomuto postoji. Nikdo přece nezpochybuje, že hlasité předčítání je prvním krokem ke čtenářství. Slyšet zvuk napsaného textu pronášeného se správnou intonací, verbálním frázováním a bezchybnou artikulací je cestou ke knize osvědčenou zkušeností škol v zahraničí. Proč by tento nástroj vedoucí ke čtenářské gramotnosti a zároveň způsob, jak si knihu užít a mít z ní potěšení, nemohl být využíván i v knihovnách?

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

✉ klara.smolikova@tiscali.cz

Foto archiv autorky

Cenu Papilio bibliothecalis získala Jiřina Soukupová z příbramské knihovny

Ve čtvrtek 16. dubna 2015 se v prostorách Národní knihovny ČR uskutečnil další ročník SKIPování. Tuto akci připravuje pro své členy i další zájemce regionální výbor středočeského Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR, který tak učinil již počtvrté.

Začátek setkání byl věnován výkladu legislativních změn, které přinesl nový občanský zákoník, a jejich vlivu na SKIP. V této souvislosti proběhly i krátké volby, jejichž výsledek bude předložen jako návrh při konání a hlasování na valné hromadě SKIPu v roce 2016.

Výroční zpráva a zpráva o hospodaření nabídla ohlédnutí za uplynulým rokem a ještě před polední přestávkou jsme mohli slyšet velmi poutavé vyprávění o Janu Drdovi. Připravila si jej Naděžda Čížková z Knihovny Jana Drdy v Příbrami, kde v letošním roce ke 100. výročí narození tohoto spisovatele vydali jeho sbírku fejetonů *Svět viděný zpomaloučka*.

Druhá část programu začala již slavnostně. Jedním z „úkolů“ na tomto setkání je totiž udělení knihovnické ceny **Papilio bibliothecalis**. *Ocenění pro středočeského knihovníka / středočeskou knihovnici* se udílí za významný knihovnický počín nebo soustavnou přínosnou činnost v oboru. Poprvé byl tento knihovnický motýlek předán v roce 2010 a my máme velkou radost, že letošní oceněnou se stala **Jiřina Soukupová z příbramské knihovny**,

Foto Naděžda Čížková

kteřá je členkou redakční rady Čtenáře. Srdečně gratulujeme!

Po hromadných i soukromých gratulacích byl pro účastníky setkání připraven ještě odborný program, který zajistil Vojta Vojtíšek z Městské knihovny v Praze. Jeho tématem byly e-knihy a na zkušenostech ze „své“ knihovny nás seznámil s náklady a procesy spojenými s vydáváním elektronických knih v knihovně a možnostmi jejich nabízení čtenářům. Zájem o danou tematiku potvrdila i závěrečná diskuse, a proto se e-knihám věnujeme také v tomto čísle *Čtenáře*.

Bilancování, nové plány, slavnostní atmosféru i odborné poznatky – to vše nabídlo čtvrté středočeské SKIPování, a v anketě, kterou si pro nás ještě připravila předsedkyně Lada Schováňková, tak jistě mnozí vyjádřili svou spokojenost.

LENKA ŠIMKOVÁ ✉ ctenar@svkkl.cz

CO PRO VÁS PŘIPRAVUJEME...

- ➔ Jak vytvořit přístupný web knihovny
- ➔ Rozhovor s Ing. Petrou Vávrovou, Ph.D., ředitelkou Odboru ochrany knihovnických fondů Národní knihovny ČR
- ➔ *Ptejte se knihovny – revoluční rok 2015*
- ➔ Novinky služby *Obalkyknih.cz*
a další příspěvky

Vědecké knihovny v Olomouci

Vědecká knihovna v Olomouci (VKOL) je druhou nejstarší knihovnou svého druhu v Česku, její počátky jsou úzce spjaty s počátky olomoucké univerzity v roce 1566. Z původní lyceální knihovny vznikla knihovna univerzitní a ve druhé polovině 20. století se pak stala Státní vědeckou knihovnou. Po vzniku čtrnácti vyšších územních samosprávných celků 1. ledna 2000 se knihovna s účinností od 1. července 2001 stala příspěvkovou organizací Olomouckého kraje s názvem Vědecká knihovna v Olomouci. V roce 2016 bude slavit výročí 450 let od svého založení.

Knihovna se od roku 1807 pyšnila právem povinného výtisku pro Moravu a od roku 1947 měla právo povinného výtisku pro území Československa. To se v současné době vztahuje na území ČR a je upraveno zákonem ze dne 8. února 1995 o neperiodických publikacích. Podle něj patří VKOL jeden z pěti povinných výtisků, které vydavatel musí odevzdávat. Také díky této legislativní úpravě je Vědecká knihovna v Olomouci třetí největší knihovnou svého druhu v České republice. Spolu s Moravskou zemskou knihovnou je po Národní knihovně v Praze, která dostává dva kusy povinného výtisku, knihovnou s nejdynamičtěji rostoucím fondem. Celkem spravuje přes 2 160 000 knihovních jednotek a roční přírůstek na základě povinného výtisku přesahuje 25 000 knihovních jednotek. Ročně knihovna poskytne přes 450 000 výpůjček více než 15 000 čtenářům.

BIBLE BOSKOVICKÁ

↑ Sv. Pavel předává poslušný list pro Soluňské. Obraz vkomponován do iniciály P, zdobené rozvilinami, které se větví z patek iniciály. Iluminace nedokončena: základová kresba, částečně podkladové barvy a lazurování, na pozadí výjevu zlatá ornamentální výzdoba

← Sv. Petr píše list. Obraz vkomponován do iniciály P. Celá kompozice nedokončena: základová kresba zdobená pouze vyzlacením pozadí iniciály

Význam fondu knihovny výrazně zvyšuje historický fond, který čítá 1453 rukopisů, přibližně 2000 prvotisků a 65 000 starých tisků. Pokud se zastavíme u rukopisů, 400 z nich je středověkých a vynikly mezi nimi čtyři rukopisy prohlášené Ministerstvem kultury ČR za kulturní památky.

Nejnámějším rukopisem VKOL je **Bible boskovická**. Objemný rukopis obsahuje český překlad biblických textů, který propojuje pasáže první a druhé redakce. Text je psán dvěma písaři novým diakritic-

kým pravopisem v duchu reformy navrhované v roce 1415 autorem spisu *De orthographia Bohemica*, zpravidla přisuzovaného Janu Husovi. Rukopis mimo jiné vyniká neobvykle bohatou malířskou výzdobou. Na osm desítek mimořádně kvalitních, převážně figurálních miniatur představuje jeden z vrcholů české knižní iluminace 15. století. Předpokládá se, že na výzdobě kodexu se podíleli minimálně tři iluminátoři, kteří dovedně zdůrazňují fyziognomii a propracované kostýmy jednotlivých postav. Výzdoba rukopisu není dokončená. Tento nedostatek bývá dáván do souvislosti s bouřlivým děním v době husitských válek, dnešní době ovšem poskytuje jedinečné svědectví o pracovních postupech iluminátorů středověkých kodexů. Několik miniatur se zachovalo pouze v kresbě, kterou v některých případech doplňují podkladové barvy, jinde zlacení, případně lazura, tedy malířská technika založená na nanášení a vzájemném překrývání více transparentních vrstev barvy.

Dalším skvostem je dvoudílná **Bible olomoucká**, která obsahuje nejuplněnější dochovaný český překlad biblických textů takzvané první redakce. Bible olomoucká je datována do roku 1417 a vedle jazykového hlediska je výjimečná také svou iluminátorskou výzdobou, neboť obsahuje 76 kvalitních, převážně figurálních, scénických miniatur, které tvoří součást iniciál jednotlivých biblických knih. Malířská výzdoba je dílem dvou iluminátorů. Miniatura s motivem hospodina zjevujícího se ve stanu králi Šalamounovi převyšuje svou kvalitou ostatní. Vznikla v dílně tzv. Mistra Martyrologia z Gerony. Autor ostatních miniatur, blíže neznámý Mistr Bible olomoucké, zřejmě prodělal školení v okruhu iluminátorů Bible Václava IV., která svými iluminacemi patří k tomu nejlepšímu, co na našem území vzniklo. Odborníci se domnívají, že iluminátor byl pomocníkem tzv. Mistra Balámovy historie.

Graduál loucký, další kulturní památka VKOL, je jedním z nejrozměrnějších dokumentů ve fondu knihovny (rozměry 61 x 44 x 15 cm) a jeho osmnáct figurálních iniciál převážně s obrazy světců je unikátním dokladem vývoje knižní malby na přechodu od pozdní gotiky k rané renesanci. Pojmenován je podle bývalého premonstrátského kláštera v Louce u Znojma, kde nejspíše vznikl v roce 1499. Graduál je liturgická kniha obsahující mešní zpěvy s výjimkou zpěvů kněze. Rukopis

GRADUÁL LOUCKÝ – detaily iniciál

GRADUÁL LOUCKÝ – krmící se opice – detail iluminace

uložený ve Vědecké knihovně v Olomouci představuje pouze polovinu zpěvů na celý rok, konkrétně zpěvy určené pro letní část církevního roku. Téměř s jistotou se dá předpokládat, že jde o druhý díl dvousvazkového celku. Na dvousvazkové provedení poukazuje i jeho velikost a váha – spojení obou částí do jednoho svazku by znemožňovalo jeho praktické použití. O předpokládaném prvním díle bohužel nemáme žádné informace. Kodex představuje vrchol tvorby svého tvůrce, známého také jako Mistr Wolfgangova misálu, který se řadí k největším iluminátorům své doby. Kromě kvality iluminací jsou pozoruhodné i neobvyklé motivy, jako je například „Trůnící Bůh Otec“ nebo „premonstrátský řeholníci při sborovém zpěvu“. Za povšimnutí stojí i marginální výzdoba, v bohatých rostlinných ornamentech se skrývají figurální scény, například sedící opice, liška s kohoutem v tlamě, krmící se opice, sova sedící na luscích hrachu, nebo lovec s kuší mířící na pestrobarevného ptáka.

Jedním z nejstarších iluminovaných rukopisů knihovny je **Evangeliář zábrdovický**. Název rukopisu odkazuje na jednoho z předchozích majitelů, premonstrátský klášter v Zábrdovicích. Původ evangeliáře sahá až do druhé poloviny 11. století. První skriptoria se v našich zemích objevují ve 12. století, do té doby byly rukopisy pro naše země vyhotovovány v zahraničí, nejčastěji v sousedním Bavorsku. Necelých tisíc let starý rukopis byl nejspíše zhotoven pro Metropolitní kapitolu u sv. Víta v Praze, a právě bavorské malířské škole jej odborníci přisuzují.

Obsahem olomouckého rukopisu je text čtyř evangelií psaný latinsky karolinskou minuskulou. Základem jeho výzdoby jsou ornamentální iniciály s rostlinnými a zvířecími motivy s bohatým zlacením. Nejvýraznější je výzdoba devíti celostránkových kánonových tabulí, které vzhledově připomínají románská okna, se symboly evangelistů. Kánonové tabule obsahují vyznačené pasáže stejného obsahu ve všech čtyřech evangeliích. Pasáže jsou označeny čísly, která jsou zanesena pod sebe do tabulek. Vazba kodexu je moderní bez zvláštní výzdoby. Vazby těch nejvýznamnějších byly vykládány zlatem, drahokamy a slonovinou a samotné knihy byly jako největší vzácnosti ukládány do trezorů spolu s relikvími a dalšími poklady. I přes nesporně skromnější výzdobu je odborníky spojován s bavorskou malířskou školou a je pokládán za součást skupiny románských rukopisů okolo tzv. Kodexu vyšehradského, tedy korunovačního evangeliáře Vratislava II. z roku 1085.

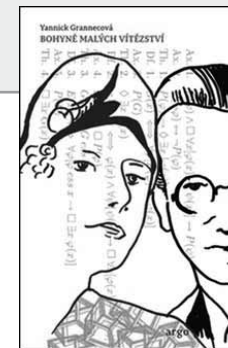
Kromě kulturních památek je potřeba zmínit ještě alespoň jeden rukopis. **Evangeliář zábrdovický** byl dlouhá léta pokládán za nejstarší rukopis ve fondu VKOL, vědecká bádání v posledních letech však na toto místo zařadila méně nápadný fragment evangeliáře z první poloviny 11. století. Tento **Otonský evangeliář** bohužel postrádá celé Matoušovo evangelium a začátek Markova evangelia. Hlavní výzdobu tvoří dvě celostránková vyobrazení apoštolů: na foliu 21 je to apoštol Lukáš držící svitek a pisátko, na foliu 56 je pak apoštol Jan s knihou. Na rubech těchto iluminací jsou rozměrné, opět celostránkové a v ozdobném rámci zasazené zlacené iniciály Q(uoniam) a I(n principio). Vyobrazení evangelistů a začátky evangelií jsou oproti zvyklostem na opačných stranách. Iluminace vykazují jednak vztahy ke knižní malbě v Dolním Sasku, ale i ke knižním výtvorům pocházejícím z Mohuče. Pro Mohuč podle odborníků hovoří zejména uzavřený obrys postav evangelistů i jejich obličejová typika. Nejbližší paralely se nabízejí s miniaturami rukopisů, které vznikly patrně ve skriptoriu mohučského kláštera St. Alban na sklonku 10. a na počátku 11. století. Olomoucký **Otonský evangeliář** by tak mohl dokládat umění raně středověké Mohuče. Díky stykům olomouckých a pražských biskupů, podřízených Mohuči až do 14. století, se pak dostal až do Olomouce, kde byl jeho posledním známým vlastníkem konvent minoritů u sv. Jakuba.

Vyjmenované rukopisy jsou významné, ale jsou jen zlomkem bohatého rukopisného fondu, podobně zajímavých dokumentů by zde mohly být popsány desítky. To samé platí o dalších částech fondu VKOL, ať už jde o prvotisky, staré tisky, mapy, veduty, ale i knihy mladší, například z období české secese, symbolismu, dekadence nebo avantgardy, které významně obohatily knižní kulturu 19. a 20. století.

ROSTISLAV KRUŠINSKÝ rostislav.krusinsky@vkol.cz

Nelehký úděl génia, těžší jeho manželky

Yannick Grannecová: **Bohyně malých vítězství**. Překlad Danuše Navrátilová. Praha: Argo, 2015. 412 str.

Leckdo by čekal, že objemný román pojednávající o významném rakouském matematikovi a logikovi Kurtu Gödelovi (1906–1978), jehož práci jsou schopni plně pochopit jen nemnozí, bude spadat do kategorie náročných a nepříliš záživných próz určených úzkému okruhu čtenářů, holdujících nadto vedle literatury též příslušným přírodním vědám. Francouzské spisovatelce Yannick Grannecové, původním povoláním grafičce a ilustrátorce se slabostí pro matematiku a také autorce několika knížek pro děti, se přesto podařilo na stránkách jejího románového debutu *Bohyně malých vítězství* z roku 2012 odvyprávět nevšední životní příběh Kurta Gödela nadmíru poutavě, aniž by při tom nemístně obcházela či zjednodušovala jeho vědecký odkaz.

Nemalou zásluhu na tom nese i matematikův barvitý osud, jenž přímo vybízí k uměleckému zpracování. Nežadá si totiž ve své síle a dramatickosti třeba s příběhem jiného matematika, Johna Nashe, jehož jméno v románu také padne a o němž byl natočen úspěšný životopisný snímek *Čistá duše*. Již stručný výčet klíčových okamžiků Gödelova života nám dává za pravdu: brněnský (!) rodák a vídeňský student z dobré rodiny si namluví pohlednou, ale obyčejnou dívku pracující v nočním klubu; po anšlusu Rakouska společně emigrují do USA, kde nadaný matematik získá místo v nově založeném Institutu pokročilých studií při Princetonské univerzitě a spřátelí se mimo jiné s Albertem Einsteinem; stává se svědkem toho, jak se jeho přítel podílel na vývoji jaderné bomby, aby se z nich nakonec v éře mcarthismu stali i v nové vlasti štvanci; prohlubující se psychické potíže a zhoršující se zdravotní stav činí podivínského vědce

Šťastnou se ukázala být volba hlavní hrdinky a zčásti i vypravěčky celého příběhu, kterou se stává matematikova manželka Adéla. Nejenže nám umožňuje nahlédnout osobnost Kurta Gödela z jistého odstupu a současně z intimní blízkosti, ale zároveň do románu vnáší řadu dalších témat, týkajících se zvláště postavení ženy – nadto sice bystré a emancipované, ale přece jen nevzdělané a trochu povrchní – v převážně mužském vědeckém světě.

stále závislejší na péči obětavé manželky, aby nakonec jeho anorexie zapříčiněná mimo jiné paranoickým strachem z otravy vyústila v tragickou smrt vyhladověním.

Bez vypravěčského talentu a poctivé přípravy by se ovšem autorka ani tak neobešla, prvním byla naštěstí obdařena a druhým se sama vybavila měrou vrchovatou. Šťastnou se ukázala být volba hlavní hrdinky a zčásti i vypravěčky celého příběhu, kterou se stává matematikova manželka Adéla. Nejenže nám umožňuje nahlédnout osobnost Kurta Gödela z jistého odstupu a současně z intimní blízkosti, ale zároveň do románu vnáší řadu dalších témat, týkajících se zvláště postavení ženy – nadto sice bystré a emancipované, ale přece jen nevzdělané a trochu povrchní – v převážně mužském vědeckém světě. Životní

role hlavní hrdinky by se dala opsat slovy Edith Whartonové, která si autorka nikoliv náhodou zvolila za motto celé knihy (další citáty rozličného původu pak uvádějí vybrané kapitoly): „Existují dva způsoby, jak šířit světlo – být svíčkou, nebo být zrcadlem, v němž se odráží její záře.“ Adéla Gödelová byla svému muži nadmíru obětavou a věrnou milenkou, hospodyní i ošetřovatelkou, a přestože jejich vztah asi nelze nazvat šťastným, o svého Kurta a posléze i o jeho odkaz se starala vskutku příkladně.

Čtenářský zážitek ještě dále prohlubuje kompoziční řešení textu. Ten sestává z pětadesáti kratších kapitol, na jejichž ploše se střídavě odvíjejí dvě dějové linie – chronologicky plynoucí vzpomínky samotné Adély, zachycující její a Kurtův život od konce dvacátých let až do matematické smrti, a příběh mladé dokumentaristky Anny z Institutu pokročilých studií, která začne navštěvovat ovdovělou Adélu doživající v sanatoriu kvůli „Nachlassu“ (pozůstalosti) jejího slavného manžela. Osobnost Kurta Gödela a s ní i mnohé klíčové postavy a události 20. století jsou tak nahlíženy z několika perspektiv, přičemž další úhel pohledu nabízí několik fiktivních dopisů (tohoto prostředku žánrového zpestření využívá

autorka na více místech) z pera pozdější hospodyně manželů Gödelových. Snad jen hnidopišský recenzent se přitom pozastaví nad tím, že pásmo Adéliných vzpomínek není v románu nijak zarámováno ani k nikomu vztaženo, tudíž není zřejmé, komu je její vyprávění vlastně určeno (retrospektivní pohled na vylíčené události situuje vyprávěčku do doby, kdy se odehrává druhá dějová linie, avšak Anna posluchačkou tohoto souvislého a neadresného monologu očividně není).

Kniha *Bohyně malých vítězství* rozhodně není biografickým románem, ostatně sama Grannecová v závěrečné poznámce čtenářům poodkrývá, kudy v její próze zhruba vede obtížně postřehnutelná hranice mezi skutečností a fikcí. Přesto je třeba ocenit autorčino úsilí představit stručně, ale nekresleně všechny postavy mající svůj reálný předobraz, stejně jako vědecké teorie, teze a termíny, které jsou v románu tematizovány nebo přinejmenším zmíněny. K tomu účelu je text vybaven jednak poznámkami pod čarou, jednak vysvětlivkami na konci knihy, a navíc ještě seznamem četby „pro hlubší studium“ (škoda jen, že tuzemské vydání neuvádí dostupnou literaturu v češtině, titulů pojednávajících o Kurtu Gödelovi a jeho významných objevech u nás vyšlo hned několik).

OČI
BRNA
BRNĚNSKÉ
OSOBNOSTI
A OSUDY

Jan Zahradníček v Moravské zemské knihovně v Brně

Moravská zemská knihovna v Brně věnovala v rámci cyklu **Oči Brna (Brněnské osobnosti a osudy)** v dubnových dnech pozornost a poctu katolickému básníkově Janu Zahradníčkovi (1905–1960). Během celého měsíce probíhaly v prostorách knihovny akce týkající se osobnosti spisovatele, a to se záměrem připomenout si 110. výročí narození tohoto básníka, překladatele a novináře.

Program byl koncipován jako ukázka ze života a tvorby Jana Zahradníčka v podobě výstavy, odborné přednášky, a také představení jeho děl v rámci maratonu čtení nebo prostřednictvím promítání videodokumentu.

Ke klasickým knihovním prezentačním aktivitám patřila výstava s názvem „Vzmuž se, ó srdce mé...“ s tematikou literárního a životního údělu autora. Mimo jiné byla uspořádána také přednáška *Básnické dílo Jana Zahradníčka v proměnách času*, kterou přednesl doc. PhDr. Jan Wiendl, Ph.D., z Ústavu české literatury a komparatistiky FFUK v Praze, a Petr

Beran odprezentoval videodokument *Dům strachu*, jenž zachytil fragmenty Zahradníčkovy poezie a dopisy psané z vězení.

Za netradiční počín lze pokládat tzv. *maraton čtení 9 : 9*. Ten byl uspořádán 23. 4. 2015 (od 11.00 do 20.00). Devítihodinový maraton čtení připomnul největší let ze života básníka, které strávil ve vězení. Každá hodina byla symbolickou připomínkou spisovatelova strádání. Této akce se mohl zúčastnit předem registrovaný čtenář, ale také každý, kdo se chtěl účastnit čtení jen jako divák. Prezentace textů a úryvků z knih se zhostilo na 77 lidí z řad literátů, odborníků, studentů či Zahradníčkových obdivovatelů a čtenářů, a to buď se svými oblíbenými ukázkami z děl, nebo přímo nabídnutými materiály z knihovnických fondů.

Organizátorům se podařila vynikající vzpomínková událost a doufáme, že se budeme moci setkat s dalšími osobnostmi literatury v podobě jejich literárních děl nebo i díky osobním autorským čtením.

MIROSLAVA ŠUDOMOVÁ

Otevřený knihovní systém Koha: systém, který můžete mít

Velmi často čteme a slyšíme informace o nových službách, které by knihovny měly nebo mohly nabízet. A nemluvíme zde jen o službách, jako je například půjčování e-knih. I připravovaný Centrální portál knihoven bude služba, kterou budou muset knihovní systémy podporovat. A zde se může skrývat problém. Část knihoven používá systémy, které jsou technicky zastaralé a jejich přizpůsobování a rozšiřování je buď složité a tedy drahé, nebo dokonce technicky nemožné. Pokud je odpověď na dotaz o možnosti nabízet tu či onu službu od dodavatele vašeho řešení zamítavá, máte většinou jen tři možná řešení. Rezignovat na zavedení této služby, protože je to opravdu nemožné. Nebo budete investovat do potřebných aktualizací, případně přejdete na modernější verzi systému, což si vyžádá investici ještě vyšší. Třetí možností je zvolit některý z otevřených systémů. Pojďme se nyní touto variantou zabývat podrobněji.

Co si představit pod označením „otevřený knihovní systém“

Je pravděpodobné, že většina programů, které používáte, patří do skupiny proprietárních (uzavřených). Ať je to operační systém Windows, balík Microsoft Office nebo Total Commander. Možná ale znáte i kancelářský balík LibreOffice, prohlížeč Mozilla Firefox, přehrávač hudby a videa VLC nebo Wordpress – nástroj pro tvorbu a správu webových stránek. To jsou příklady otevřeného softwaru. Jaký je v tom rozdíl? Ten nejzásadnější spočívá v tom, že u otevřených řešení jsou k dispozici zdrojové kódy, zatímco uzavřená řešení tyto kódy úzkostlivě střeží. Pravděpodobně si teď říkáte: to je pěkné, ale já jsem prostý uživatel a kód je něco, čemu vůbec nerozumím, proč by tedy mělo být výhodou, že jej mohu studovat? Máte pravdu, z tohoto pohledu to opravdu žádná výhoda není. Ovšem to, že je kód dostupný všem, také znamená, že do něho může každý přispí-

vat. Proto kolem takových programů a řešení vznikají menší nebo větší skupiny lidí, kteří se starají o jejich vývoj a rozvoj.

V případě knihovního systému to ale znamená mnohem více. Dostupnost kompletního kódu a dokumentace umožňuje knihovníkům pochopit chování systému i jeho přístup ke standardům. Kdokoli se může přidat k vývojovému týmu, stačí vznést požadavek na opravu nebo přidání nové funkce. Můžete tedy pomoci zlepšovat systém i ovlivnit jeho budoucí směřování a nemusíte umět programovat. Protože takových „vylepšovatelů“ bývá mnoho, využívají se různé nástroje, které umějí zajistit pořádek v požadavcích, hlídají jejich stav a informují všechny zainteresované. Vývojáři používají nástroje, které jim umožňují pracovat na vytváření kódu společně při zachování jeho logické struktury správy verzí. Než se kód dostane do veřejného finálního balíku, dochází k jeho testování, aby se minimalizovala pravděpodobnost chyb.

Knihovní systém Koha

Koha je jeden ze dvou celosvětově nejrozšířenějších otevřených knihovních systémů. Ten druhý – Evergreen – je v České republice také známý. Systém Koha byl do češtiny přeložen komunitou z řad knihovníků a studentů oboru v polovině roku 2013. Koha je integrovaný systém, který dovede řešit všechny běžné činnosti knihoven. Označení integrovaný znamená, že jednotlivé moduly systému jsou mezi sebou propojené a lze mezi nimi plynule přecházet.

Koha nabízí tyto funkcionality:

- kompletní webové rozhraní,
- katalogizace libovolného typu dokumentů,
- správa autoritních záznamů, včetně jejich stahování přes Z39.50,
- výpůjční protokol a správa čtenářů,
- evidence periodik a předplatného,
- správa rozpočtů, akvizičních návrhů a objednávek,

- e-mailové, SMS a tištěné notifikace čtenářům,
- OAI provider,
- modul pro revize,
- možnost sdílené katalogizace přes Z39.50 (SK, ČNB),
- tisk čárových kódů a čtenářských průkazů,
- statistické výstupy a jejich tvorba a přizpůsobení na míru,
- centrální modul pro administraci systému,
- vlastní OPAC s responzivním designem, možnost napojení na VuFind,
- integrovaný self-check.

Náklady na pořízení a provoz systému Koha

Velmi často se nás knihovny ptají, jak je to s náklady na pořízení a provoz systému. Rozhodli jsme se tedy na konkrétním příkladu Městské knihovny Ústí nad Orlicí spočítat náklady otevřeného řešení. Pro porovnání jsme výpočet doplnili příklady různých modelů: vlastní server, vlastní sdílený server s použitím virtualizace a pronajatý virtuální server. Náklady vycházejí z reálné časové náročnosti jednotlivých úkonů při započtení ceny 500 Kč/hodinu, což je cena běžně účtovaná v oblasti správy informačních technologií.

Tabulka 1 názorně ukazuje, v jakých položkách se liší náklady na uzavřená a otevřená řešení. U obou typů řešení musíme počítat s náklady na pořízení (pronájem) serveru, za energii. Musíme také zajistit instalaci a správu systému. Nezanedbatelné rozdíly jsou však v nákladech na licence. Je dobré si uvědomit, že licence se platí také za operační systém Windows, pokud jej systém potřebuje pro svůj běh. Operační systémy na bázi Linuxu, které využívají otevřené knihovní systémy, jsou bez licenčních poplatků (například Debian nebo Ubuntu).

Vysvětlení

Koha vlastní server: cena za instalaci a nastavení je vypočtena z hodinové sazby za práci ve výši 500 Kč/hodinu. Cena za převod dat je vypočtena stejným způsobem a je závislá na tom, jak komplexní převod má být. Maximální ceny

by bylo dosaženo při převodu: bibliografických dat, autoritních záznamů, čtenářů, historie půjček a plateb.

Server Dell PowerEdge T320 s 8 GB RAM, 4 jádra, 320 GB HDD, cena podle Alza.cz, dne 10. února 2015.

Výkon serveru by měl být dostatečný pro knihovnu s cca 2000 čtenáři a 100 000 svazky ve fondu. Vhodné pro: knihovny s alespoň 50 000 svazky ve fondu.

Koha vlastní server s virtualizací: lze doporučit knihovnám, které chtějí za pomoci virtualizace konsolidovat provoz více serverů na jeden (např. Koha, VuFind, vlastní web, mailserver, docházka) a ušetřit tak především náklady na servery a energii.

Koha pronajatý virtuální server (cloud): měsíční cena vychází z cenové nabídky firmy Wedos¹ připravované na jaro 2015. Konkrétně jde o službu VPS SSD Profi s parametry: 16 GB RAM, 120 GB SSD HDD, 4 jádra. Takový server má parametry srovnatelné se serverem uvedeným jako příklad u verze Koha vlastní server. Výkon by měl být dostatečný pro knihovnu s cca 2000 čtenáři a 100 000 svazky ve fondu. Menším knihovnám by dostačoval server s nižším měsíčním paušálem. Za běžnou životnost serveru považujeme dobu pět let, proto je tato doba zakalkulovaná do nákladů, aby bylo možné porovnat cloudovou a HW variantu.

Ceny za instalaci, nastavení a převod dat jsou stejné jako u varianty uvedené výše.

Vhodné pro: především menší knihovny pod 50 000 svazků, není to však podmínkou. U náročnějších implementací se však může cena za pronajatý server vyrovnat nebo dokonce překonat pořizovací cenu vlastního serveru. Tato varianta tedy přestává být pro větší knihovny výhodná, protože nároky na parametry serveru jsou nadprůměrné. Technicky je také možná varianta, kdy větší knihovna poskytne část svého serveru menším knihovnám formou vytvoření samostatných instancí. Ty jsou zcela autonomní v možnostech nastavení a navýšení zatížení serveru není dramatické. I toto by mohla být cesta, jak do budoucna zajistit menším a malým knihovnám kvalitní knihovní systémy

Tab. 1: Obecné porovnání nákladů na provoz proprietárního systému a systému Koha:

	Obecný proprietární knihovní systém	Otevřený systém Koha
<i>Jednorázové náklady</i>		
Náklady na hardware (zpravidla vlastní server nebo pronajatý v „cloudu“)	Ano / Ne v cloudu	Ano / Ne v cloudu
Licence – pořízení softwaru	Ano	Neplatí se
Instalace systému	Obvykle bývá v ceně, může se připlácat za některé nadstandardní služby	Instalace vlastními silami: Ano = práce Komerční podpora = bývá v ceně
<i>Provozní náklady</i>		
Poplatky za nové verze	Obvykle se platí, někdy jsou obsaženy v pořizovací ceně na určitou dobu	Neplatí se
Správa systému	Ano	Ano
Provoz (energie atp.)	Ano / Ne v cloudu	Ano / Ne v cloudu

Tab. 2: V následující tabulce jsou shrnuty reálné náklady na pořízení a provoz systému Koha v různých typech řešení.

	Koha na vlastním HW	Koha na vlastním HW s virtualizací	Koha pronajatý virtuální server
<i>Jednorázové pořizovací náklady</i>			
Licenční poplatky	0	0	0
Instalace, nastavení	5 000	5 000	5 000
Převod dat ze stávajícího systému	2 500–10 000	2 500–10 000	2 500–10 000
Licence operačního systému	0	0	0
Licence řešení virtualizace	0	0–15 000*	0
<i>Náklady na pořízení hardware</i>			
– Server	55 000	100 000	pronájem měsíčně 1 065 Kč, za 5 let: cca 64 000
– UPS	2 200**	3 500***	0
– Náhradní baterie do UPS (cca 1x za 2–3 roky)	1 500	1 500	0
Celkem	66 200–73 700	113 500–135 000	71 500–79 000
<i>Náklady na roční provoz</i>			
Energie	100 W: 4 400	150 W: 6 600	0
Servis systému****	kryto úvazkem	kryto úvazkem	kryto úvazkem
Celkem	4 400	6 600	0****

* Virtualizaci lze řešit například otevřeným nástrojem Xen nebo uzavřeným VMware vSphere. Xen pořídíte zdarma, vSphere stojí na tři roky cca 15 000 Kč.

** EATON UPS Ellipse ECO 500 FR, cena podle Alza.cz, dne 10. února 2015

*** EATON UPS 5E 1500i USB, cena podle Alza.cz, dne 10. února 2015

**** Servis systému řeší IT pracovník v knihovně v rámci svého úvazku. Zatím není známá cena za dodání servisu formou služby.

***** Provozní náklady jsou zahrnuty v ceně za pronájem serveru

bez nutnosti investic pro každou z nich jednotlivě. Do ceny nejsou započteny náklady na tzv. národní implementaci. Tedy na překlad systému, vytvoření katalogizačních šablon a návrh migračních postupů. Tyto náklady totiž nepo-

nese žádná z knihoven, které se rozhodnou pro implementaci. Tyto přípravné práce, obsah a nástroje zajistila již česká Koha komunita vlastními silami, většinou ve volném čase.

1 Virtuální servery – VPS SSD. In: *Hosting Wedos* [online]. 2015 [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <http://hosting.wedos.com/cs/virtualni-servery-ssd.html>

Pokud chcete porovnat náklady na pořízení vašeho stávajícího systému a jeho provoz, stačí vyhledat všechny faktury, kde máte uvedeny ceny za všechny zakoupené moduly a části systému (OPAC, Z39.50 server, revize, katalogizace různých typů dokumentů atd.). V případě, že máte vlastní server nebo servery, nezapomeňte spočítat nejen jejich pořizovací náklady, ale také roční cenu za odebranou elektrickou energii. Využijte například tuto kalkulačku: <http://www.vypocitejto.cz/energie/spotreba-elektřiny.html>. Náklady na spotřebu energie jednoho průměrně výkonného serveru jsou přibližně 4000 až 5000 Kč. Započítejte i výši roční aktualizace, pokud ji platíte. Řekněme tedy, že celý systém stál $X + Y$ za server = vaše pořizovací náklady. Aktualizace platíte pět let = $A * 5$. Energie = cena za energii * počet let provozu systému. Když tyto tři částky sečtete, získáte celkové náklady na systém, server a jeho provoz za celou dobu, co jej provozujete. Náklady na jeden rok už vypočtete jednoduše.

Pro zjednodušení jsme nepočítali s náklady na správu, kterou kryl úvazek IT pracovníka, jako jsme to započítali v případě systému Koha. Pokud se o váš systém nyní stará váš IT pracovník, údržba mu u otevřeného systému zabere přibližně stejně času jako dosud. Pokud správu zajišťuje externí firma, budete si muset pro porovnání počkat, až zveřejní ceník první firma, která bude nabízet takovou službu pro systém Koha. Věříme také, že grantové komise Ministerstva kultury budou podporovat projekty přechodů na systém Koha, stejně jako to činí u systémů fungujících na komerční bázi. Připomínáme největší výhodu podpory rozšiřování a vývoje otevřených řešení: zaplatí se jednou, a pokud je získání grantu podmíněno zveřejněním výsledků, mohou je využívat všechny další knihovny zdarma. Opakující se položkou by zůstala jen migrace dat, případně instalace.

Jak je možné, že jsou otevřená řešení levnější?

Není to žádné kouzlo, jen matematika. Pokud firma vyvíjí systém na zelené louce, stojí jí to peníze. Hodně peněz. Tyto peníze musí získat zpět, potom teprve začne plnit svůj účel, tedy vydělávat svým majitelům peníze. Proto si za každou prodanou kopii firma účtuje poplatky.

Aby se zaplatil další vývoj, je potřeba získat další peníze, většinou v podobě poplatků za aktualizace.

Vývoj otevřeného systému Koha probíhá jinak. Kód nevytváří jednotlivci, instituce ani jedna firma. Je to společné dílo. Díky tomu se náklady dělí mezi všechny přispívající subjekty. Výsledky jsou však dostupné všem, nejenom těm, kteří se aktivně podílejí. Proč to tedy někdo dělá? Firmy to dělají proto, že se už neživí jen prodejem vlastních produktů, ale nabízejí placenou podporu k otevřeným řešením. Ty je však nutné udržovat a rozšiřovat, proto firmy investují do vývoje systému. Částky, které jsou investovány, jsou jen zlomkem toho, kolik by stál vývoj vlastního systému. Tím, že zasponzorovanou funkci poskytne investor všem, si zajistí udržitelnost nejen této funkce, ale i celého systému, který takto podporuje. Jako důkaz funkčnosti tohoto procesu uvedme následující příklad. Firma LibLime se rozhodla oddělit se od komunitní verze Koha a věnuje se vývoji sama. Může si ho sice více přizpůsobovat potřebám svých zákazníků, ale celá tíha vývoje leží na ní. V momentě, kdy se k tomuto kroku odhodlala, zůstala takto založená vývojová větev LibLime Koha bez vývojářů. Produkt sice zůstal papírově stále otevřený, ale ve svých důsledcích již není vnímán jako komunitní. Vývoj se zpomalil a aktuálně je několik let pozadu za komunitní verzí.

Spolupráce se nakonec vyplatí všem. Firmám, protože mohou nabízet výborný servis a školení s minimálními náklady na vývoj, v oboru je zdravá konkurence. Knihovnám, kterým klesají jejich náklady na pořízení a provoz systému, vzrostou jejich šance na nasazení nových služeb. Veřejné rozpočty získají tím, že z grantů zaplatí jen jednou a výsledky budou k dispozici všem. Často do hry vstupují i velcí hráči, kteří se rozhodnou zainvestovat nemalé sumy a podpořit tím vývoj. V případě Kohy je to v současnosti například EBSCO², které se rozhodlo sponzorovat lepší integraci svých databází do systému Koha, zrychlení a zpřesnění vyhledávání a podporu pro nové formáty dat. Proč? Díky široce dostupnému systému s nízkou pořizovací cenou dostane svůj obsah dále a k širšímu publiku.

Zkušenosti z implementace

Pokud se knihovna rozhodne implementovat otevřený systém Koha, musí to nyní zvládnout sama. Zavedení a provoz knihovního systému ovšem není jen technickou záležitostí, musí se řešit také knihovnické standardy a procesy. Nestačí tedy jen znalosti v oblasti IT. Zde narážíme na citelný nedostatek vzdělaných systémových knihovníků. Příčiny tohoto stavu můžeme připsat na vrub preferencím dodavatelského zajišťování servisu knihovních systémů. Se systémovými knihovníky tak počítají jen ve velkých knihovnách. Přitom správa knihovního systému je IT problematikou jen z poloviny. Ke komplexnímu pochopení je nutná také znalost knihovních standardů a postupů. Pokud budete chtít spravovat systém vlastními silami, bude nutné se sebevzdělávat, zkoušet a hledat řešení. Takový přístup ovšem není akceptovatelný obecně pro všechny. Každopádně pokud chcete zvýšit své odborné znalosti, je to cesta podle našeho názoru ideální.

Nejsložitější částí migrace na Koha byl bezesporu přenos dat. Je to typický problém, který se označuje jako vendor-lock (proprietární uzamčení). Je celkem logické a pochopitelné, že k uzavřeným řešením neexistuje volně dostupná dokumentace ohledně vnitřního uspořádání databáze a možnosti exportu jsou striktně vymezeny jen rozsahy a formáty, které výrobce zpřístupní. Tyto výstupy však často neposkytují všechna potřebná data, která při migraci potřebujeme. Případně je neposkytují v požadovaných formátech. Je tedy nutné najít způsoby, jak tyto informace získat. Možné to je, ale za cenu určitých kompromisů a vynaložení energie a času. Prakticky vyzkoušený je převod dat ze systémů Clavius SQL, KP-WIN a TinLib. Z většiny z nich lze získat autoritní a bibliografické záznamy a záznamy o čtenářích. Je-li třeba převádět i transakční záznamy, je třeba je získat přímo z databáze a pomocí dalších nástrojů transformovat do podoby použitelné v systému Koha. V současné době připravujeme komunitní web, kde budeme zveřejňovat některé postupy, ale zaměříme se také na ukázkové práce se systémem a jeho nastavení.

2 Koha Receives Massive Support from EBSCO for Enhancements to Its Web-Based, Open-Source ILS: EBSCO Support and Funding Will Ensure the Long-Term Viability of Koha. In: *Library Technology Guides* [online]. 2015 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://www.librarytechnology.org/lgtg-displaytext.pl?RC=20347>

Pokud se knihovny na správu ve vlastní režii necítí nebo nemají k dispozici pracovníka s potřebnými znalostmi, bude pro ně pravděpodobně dobrou zprávou, že o podporu systému projevilo zájem již několik firem, které chystají nabídky placené podpory. Na ceny si tedy budeme muset ještě počkat, ale pokud budou nabídky rozumné, bude to další možnost, jak si Kohu pořídit. Platit potom budete, pravděpodobně formou nějakého paušálního poplatku, za konkrétní rozsah poskytovaných služeb (server, údržba, aktualizace, zálohy). Systém jako takový zůstane i nadále zdarma.

Počet fungujících instalací v produkčním stavu je zatím nízký, doba zkušeností relativně krátká. Na hodnocení je tedy brzy. V zahraničí však fungují tisíce instalací otevřených systémů v různých typech knihoven. Alternativní řešení v podobě systémů Koha, VuFind nebo Evergreen jsou tady, je prokázáno, že fungují. Knihovnám se tak nabízí další možnost, která v minulosti chyběla. Jak s touto možností naloží, záleží jen na nich. Jestli si troufnou vydat se jinou cestou, neprobádanou a zároveň plnou výzev a příležitostí. Česká komunita, která se kolem knihovního systému Koha vytvořila, je zase důkazem, že spolupráce mezi knihovnami je možná a může fungovat na bázi dobrovolnosti.

MICHAL DENÁR

michal.denar@ceska-trebova.cz

JOSEF MORAVEC

josef.moravec@knihovna-uo.cz

Pozn. redakce: V době přípravy textu k publikování jsme obdrželi informace, které přidáváme na doplnění článku – Martin Lipert (eReading):

Plnohodnotný systém s neomezeným počtem poboček, uživatelských přístupů, podporou MARC 21, mobilním rozhraním pro chytré telefony a dalšími funkcemi bude dostupný již od 1500 Kč bez DPH měsíčně, a v ceně budou mj. doživotní aktualizace i pronájem a správa serverů v profesionálním datacentru (resp. v cloudu).

Rok v jablůnecké knihovně

Foto archiv knihovny

Obecní knihovna v Jablůnce

Setkání s představiteli
Kanceláře veřejné ochranné práva

Obec Jablůnka se nachází sedm kilometrů severozápadně od Vsetína na státní silnici a železniční trati vedoucí ze Vsetína do Valašského Meziříčí. Ke konci roku 2014 zde žilo 2021 obyvatel. Jablůnka je součástí Zlínského kraje a je začleněna do Sdružení pro rozvoj mikroregionu Střední Vsetínsko. Obec má pro své okolí význam administrativní a dopravní, nachází se zde také mateřská škola a základní škola. Obec má pro své okolí význam administrativní a dopravní, nachází se zde také mateřská škola a základní škola. Obec má pro své okolí význam administrativní a dopravní, nachází se zde také mateřská škola a základní škola.

Obecní knihovna v Jablůnce byla zřízena roku 1920. V důsledku zákonného ustanovení zřídilo obecní zastupitelstvo obecní veřejnou knihovnu, k jejíž správě ustanovilo čtyřčlennou radu. Prvním knihovníkem byl učitel Miroslav Tetter, knihovna měla 321 knih a byla umístěna v budově tehdejší

školy – tato budova byla v roce 2010 zbourána. V 60. letech 20. století se jablůnecká knihovna stala tzv. „střediskovou“ pro knihovny v menších okolních obcích – Przně, Mikulůvce, Oznici, Bystřičce, Růžďce, Malé Bystřici a také pro knihovnu ROH ve Zbrojovce Jablůnka. Nacházela se v jedné místnosti tehdejšího národního výboru. V roce 1981 byla přestěhována do zrekonstruovaného prostoru budovy vedle evangelického kostela, která do té doby byla sídlem Veřejné bezpečnosti. V roce 1996 se opět stěhovalo, a sice do jednoho oddělení mateřské školy, které bylo pro nedostatek dětí využíváno jako sklad obecního úřadu. V mateřské škole, ve světlých, vzdušných a příjemných prostorách sídlí knihovna dosud. Budova u kostela byla opravena a předána k užívání České poště.

Do roku 1997 byla jablůnecká knihovna stejně jako všechny knihovny ve vsetínském okrese součástí Okresní knihovny Vsetín. Od tohoto roku je jejím zřizovatelem Obec Jablůnka. Knihovna však i nadále plní „střediskovou“ funkci, je knihovnou s regionální působností pro šest knihoven ve výše uvedených obcích. Pro tyto knihovny zajišťuje metodickou i přímou odbornou pomoc, zejména v oblasti zpracování a uchovávání knihovního fondu. V roce 2014 měla knihovna 282 registro-

vaných čtenářů, z toho 88 dětí. Dohromady si vypůjčili 14 001 knih a časopisů. Do knihovny přibýlo 438 nových knih, vyřazeno bylo 574 poškozených, neopravitelných a zastaralých knih, odebíráme pět titulů časopisů. Za knihy i časopisy zaplatil obecní úřad v uplynulém roce 67 170 korun. V devadesátých letech minulého století bylo v Jablůnce zrušeno kino i tzv. střediskové kulturní zařízení, knihovna se tak stala jedinou kulturní institucí v obci. Postupně se omezovala, až zcela zanikla společenská a kulturní činnost Spartaku (pro špatný stav tělocvičny se společenským sálem a klubovnou) a knihovna naprosto přirozeně převzala funkci obecního komunitního centra.

V současné době se dá říci, že knihovna je občany využívána po celý týden, nejen během sedmnáctihodinové týdenní půjčovní doby. Již tradičně jsou pořádány besedy na nejrůznější témata k doplnění učiva pro místní základní školu, několikrát ročně navštíví knihovnu i děti z mateřské školy. Na tyto akce sloužila jedna část knihovny, kterou se v loňském roce podařilo vybavit novým kobercem a židlemi, takže může sloužit jako místo pro besedy a přednášky, pro tvořivou činnost dětí i dospělých, pro výtvarnou dílnu, pro scházení se maminek s malými dětmi, pro trávení času školáků, čekajících na autobus do přilehlých vesnic, pro povídání si s kamarády, pro hraní stolních her, pro společné čtení, soutěžení, hraní, malování, pro pořádání nejrůznějších kurzů, pro nocování v knihovně a od letošního roku také pro cvičení seniorů (nábytek je totiž variabilní a dá se s ním manipulovat podle potřeby). Maminky, které knihovnu navštěvují s dětmi, mají také velkou zásluhu na vybavení této části knihovny, přinesly hračky, plyšáky, dětské hrací koberečky, stavebnice a sedací taburetky pro nejmenší děti, které slouží nejen při společném čtení v rámci akce *Jablůnka čte dětem*, ale děti si na nich rády pohoví i při běžném provozu knihovny, když si maminky vybírají knížky. Interiér knihovny doznal tedy menších, ale pro knihovnu dosti potřebných změn.

A které akce měly v loňském roce u Jablůňčanů největší úspěch?

U školou povinných dětí je tradičně velký zájem o nocování v knihovně, které tu probíhá na závěr prázdnin a samozřejmě i při *Noci s Andersenem* – vloni se nám obzvlášť vydařila, pozorova-

vali jsme hvězdářským dalekohledem noční oblohu spolu s amatérským hvězdářem Ondřejem Gombárem, jablůneckým občanem. Děti, které nemají zajištěné prázdninové hlídání, tráví tuto dobu v knihovně, kde si hrají různé hry, soutěží, malují, společně si čteme buď přímo v knihovně, nebo když je hezké počasí na přilehlé zahradě. Je docela zajímavé, že při těchto aktivitách si děti ani nevzpomenou, že máme v knihovně počítače... V loňském roce jsme také vyhlásili nejlepšího dětského čtenáře v soutěži *Cesta za knihou* a ocenili jsme drobnými věcnými dárky nejlepší práce v literární soutěži pro děti *Nové jablůnecké pověsti*. V letošním roce jsme zahájili společné čtení pro děti s názvem *Jablůnka čte dětem*. Tato akce probíhala již v dřívějších letech, ale jen dvakrát ročně – na jaře a na podzim, od letošního roku se scházíme pravidelně každý měsíc. Děti dostaly průkazku s dvanácti řádky, do které dostávají při každém navštíveném čtení razítko. Na konci roku budou všichni, kdo nasbírají alespoň deset razítek, odměněni pěknou dětskou knížkou.

Obyvatelé obce i lidé z blízkého okolí v minulých letech rádi navštěvovali cestopisné přednášky s promítáním diapositivů. Tuto aktivitu bychom rádi obnovili i na základě četných dotazů a žádostí ze strany občanů, chybí nám však technické zázemí, kterým je dataprojektor, protože v dnešní době už na diapositivity nikdo nefotí. Pro obecní úřad je jeho zakoupení bohužel zřejmě velká finanční zátěž, ale snad se v blízké budoucnosti dočkáme a budeme moci splnit lidem i toto přání.

Kromě běžné kulturní činnosti, kterou knihovna provádí přímo ve svých prostorách, organizuje i besedy z historie obce, které probíhají na obecním úřadě nebo v sále sborového domu Česko-bratrské církve evangelické; knihovnice totiž vede též obecní kroniku, zajišťuje i zájezdy na divadelní představení do Zlína nebo Ostravy.

A závěrem mé malé vyznání: I když knihovnicovou práci vykonávám v jablůnecké knihovně už mnoho let (přesně 37), dělám ji stále stejně ráda. Měla jsem v životě to štěstí, že má práce je mým koníčkem. Toho si velmi vážím a i přes některé nesnáze, se kterými se setkávám, jsem šťastná, že jsem si zvolila povolání knihovnice a práci pro lidi.

Průzkum názorů vedoucích pracovníků na celoživotní vzdělávání knihovníků

Jako jeden z úkolů *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015* je připravována *Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků* (dále jen *Koncepce ČŽV*). *Koncepce ČŽV* vymezí formy a hlavní tematické oblasti vzdělávání, ale aby mohla být skutečně účinná, musí pro vzdělávání knihovníků nastavit určitá pravidla, která mohou výrazně ovlivnit celkové pojetí personální práce v knihovnách či řízení jejich lidských zdrojů.

Cílem průzkumu bylo zjistit názory vedoucích pracovníků větších knihoven na stanovení určitých povinností, pravidel i přijetí závazků vedení knihoven při přijímání nových pracovníků a při inovaci a prohlubování kvalifikace těch, kteří v knihovnách již pracují déle. Zjištěné výsledky jsou důležitým podkladem pro zpracování *Koncepce* a také pro budoucí přípravu různých typů vzdělávacích kurzů.

Účast knihoven v průzkumu

Osloveny byly především větší knihovny, ve kterých se předpokládala větší diferenciace pracovních pozic, tj. veřejné knihovny v městech nad 10 000 obyvatel (včetně krajských knihoven), větší vysokoškolské a další specializované knihovny. Knihovny mohly odpovídat prostřednictvím internetového dotazníku, který bylo možné vyplnit v termínu od 6. do 18. ledna 2015.

Průzkumu se zúčastnilo 105 knihoven. Největší část tvoří městské knihovny ve městech nad 10 000 obyvatel (52 %). Dotazník vyplnily všechny krajské knihovny a také Národní knihovna ČR (podíl 14 %). Podíl vysokoškolských knihoven v průzkumu činí 13 %. Dotazník dále vyplnily dvě ústřední specializované knihovny a devět ostatních specializovaných knihoven. Do výsledků průzkumu byly zahrnuty i knihovny, které dotazník vyplnily, ale nevedly kompletní identifikační údaje (celkem 10).

Tab. 1: POČET KNIHOVEN V PRŮZKUMU

Kategorie	Počet	Podíl (%)
Městská knihovna nad 10 tis. obyvatel	55	52 %
Krajská knihovna + NK ČR	15	14 %
Ústřední specializovaná knihovna	2	2 %
Vysokoškolská knihovna	14	13 %
Jiná specializovaná	9	9 %
Neuvedlo	10	10 %
Celkem	105	100 %

Rozdělení pracovníků podle pracovních pozic

Proto aby si management knihovny uvědomil, o jakém počtu pracovníků a jaké úrovni vzdělání bude nutné v budoucnu uvažovat, bylo potřeba provést analýzu rozdělení pracovníků dané knihovny podle pracovních pozic, tzn. uvést počet úvazků na jednotlivých pozicích. Analýza se týkala výhradně knihovníků, nikoliv dalších profesí, jako jsou ekonomové, IT pracovníci, pracovníci PR apod. Knihovny zúčastněné v průzkumu vykázaly celkem **2791 odborných knihovnických pracovních míst**. Jejich rozložení je následující:

Tab. 2: PRACOVNÍ POZICE

Pozice a úroveň vzdělání	Počet úvazků	%
Katalogizátoři, akvizitěři SŠ	261	9 %
Katalogizátoři, akvizitěři VOŠ, Bc.	54	2 %
Katalogizátoři, akvizitěři VŠ	271	10 %
Knihovníci ve správě fondů SŠ	149	5 %
Knihovníci ve správě fondů VOŠ, Bc.	16	1 %
Knihovníci ve správě fondů VŠ	48	2 %
Knihovníci ve službách SŠ	813	29 %
Knihovníci ve službách VOŠ, Bc.	145	5 %
Knihovníci ve službách VŠ	343	12 %
Knihovníci v přímých službách SŠ	184	7 %
Knihovníci v přímých službách VOŠ, Bc.	22	1 %
Knihovníci v přímých službách VŠ	38	1 %
Knihovníci dětské oddělení SŠ	123	4 %
Knihovníci dětské oddělení VOŠ, Bc.	22	1 %
Knihovníci dětské oddělení VŠ	34	1 %
Metodiici SŠ	74	3 %
Metodiici VOŠ, Bc.	9	0 %
Metodiici VŠ	51	2 %
Správci digitálních knihoven SŠ	25	1 %
Správci digitálních knihoven VOŠ, Bc.	24	1 %
Správci digitálních knihoven VŠ	31	1 %
Systémoví knihovníci SŠ	9	0 %
Systémoví knihovníci VOŠ, Bc.	4	0 %
Systémoví knihovníci VŠ	41	1 %
Celkem	2 791	100 %

Nejvyšší počet úvazků je na pozici **knihovníků ve službách se středoškolským vzděláním** – necelých 813 úvazků, což činí téměř třetinu z celku (29 %). Další výraznou skupinou pracovníků jsou **knihovníci ve službách s vysokoškolským vzděláním** (12 %), **katalogizátoři a akvizitěři s vysokoškolským vzděláním** (10 %) a **katalogizátoři a akvizitěři se středoškolským vzděláním** (9 %).

Struktura pozic podle jednotlivých typů knihoven

Celkově jsou nejpočetnější skupinou knihovníci ve službách (1 301 úvazků, 47 %), katalogizátoři a akvizitěři (586 úvazků, 21 %), knihovníci v přímých službách (244 úvazků, 9 %) a knihovníci ve správě fondů (213 úvazků, 8 %).

V **městských knihovnách** pracuje nejvíce knihovníků ve službách (53 %), druhou skupinou jsou knihovníci v dětských odděleních (14 %) a třetí katalogizátoři a akvizitěři (11 %). V **krajských knihovnách** pracuje největší část knihovníků také ve službách (48 %), na druhém místě jsou pak katalogizátoři a akvizitěři (24 %) a na třetím knihovníci ve správě fondů (10 %). U **vysokoškolských knihoven** se situace mírně liší: dvě skupiny – knihovníci ve službách a katalogizátoři a akvizitěři – jsou stejně početné a tvoří 29 %, jako třetí nejčetnější se objevují knihovníci v přímých službách (21 %). V **specializovaných knihovnách** tvoří největší procento katalogizátoři a akvizitěři (36 %), dále knihovníci ve službách (24 %) a knihovníci v přímých službách (16 %).

Komentáře k této otázce většinou zmiňovaly fakt, že ve většině knihoven neexistuje striktní dělení na uvedené pozice, ale pracovníci vykonávají různé činnosti současně.

Struktura pozic podle vzdělání

Největší část tvoří knihovníci se středoškolským vzděláním – 59 %, dále s vysokoškolským – 31 % a nejmenší skupinu tvoří knihovníci s vyšším odborným vzděláním (10 %). V případě **městských knihoven** je struktura následující – středoškolské vzdělání má 71 % knihovníků, vyšší odborné 11 % a vysokoškolské 18 % knihovníků. V **krajských knihovnách** má středoškolské vzdělání 53 % knihovníků, vyšší odborné 10,5 % a vysokoškolské 37 % knihovníků. U **vysokoškolských knihoven** je struktura následující – SŠ vzdělání má 54 % knihovníků, VOŠ 14 % a VŠ 32 % knihovníků. Vzdělání pracovníků **specializovaných knihoven** je následující – SŠ 51 %, VOŠ 8 % a VŠ 41 % knihovníků.

Zvyšování kvalifikace

Jak průzkum potvrdil, na většině knihovnických pozic pracují středoškolsky vzdělaní knihovníci. Na řadě míst je to dostačující kvalifikace, v některých případech je však žádoucí její zvýšení. V následujících otázkách jsme se snažili zjistit přístup vedoucích knihoven k této skutečnosti a jejich ochotu umožnit svým zaměstnancům další vzdělávání.

Nadpoloviční většina vedoucích knihoven (59 %) vyjádřila souhlas s tím, aby si pracovník zvýšil kvalifikaci, pokud tato potřeba v knihovně nastane. Naopak 37 % vedoucích by pracovníka ke zvýšení kvalifikace nenutilo. Nejpřísnější jsou v tomto ohledu městské knihovny a krajské knihovny – podle 65 % městských a 67 % krajských knihoven by si pracovník kvalifikaci zvýšit měl.

Přikázete zaměstnanci další studium v případě, že jeho pozice již vyžaduje vyšší stupeň vzdělávání?

ANO	62	59 %
NE	39	37 %
BEZ ODPOVĚDI	4	4 %

Třetina knihoven (35 %) by v případě, že si zaměstnanec kvalifikaci nedoplní, přijala na jeho pozici jiného adekvátně kvalifikovaného zaměstnance. Větší část knihoven (37 %) ovšem s touto praxí nesouhlasí. Uvádí, že zaměstnancům nelze direktivně přikázat, aby si zvýšili kvalifikaci. Většinou postupují formou doporučení a motivace a vždy záleží na konkrétním případě.

Zároveň se snaží hledat jiná řešení než nahrazení jiným pracovníkem. Uvádí, že není jednoduché propustit zaměstnance z důvodu nedostatečné kvalifikace. V některých případech může délka praxe nahradit stupeň vzdělání nebo lze situaci řešit odpočtem praxe a nižším ohodnocením. Dalším způsobem řešení jsou organizační změny, přeřazení zaměstnance na jiné místo a podobně. Důležité jsou v těchto případech také specializační kurzy, které pomáhají nahradit nedostatečný stupeň vzdělání.

Některé knihovny uvádějí, že pracovníci si doplňují vzdělání dobrovolně ve svém vlastním zájmu. V mnoha knihovnách mají spíše opačný problém – na středoškolských pozicích pracují zaměstnanci s vysokoškolským vzděláním.

Knihovny se snaží těmto problémům předcházet vhodným výběrem nových zaměstnanců s adekvátní kvalifikací. Některé knihovny uvedly, že takový problém u nich ještě nenastal.

Rekvalifikace

V knihovných pracujících z poloviny lidé s ne-knihovnickým vzděláním a tento trend má stoupající tendenci. Ve specializovaných knihovnách nebo i na řadě míst v knihovnách univerzálního typu je dvouoborové vzdělání výhodné. Na knihovnických místech by ale měli pracovat lidé se znalostí profese. Potřebné kompetence mohou pracovníci získat formou rekvalifikace. Otázka je, zda by rekvalifikace měla být povinná a pro koho by tato povinnost měla platit.

V případě povinné rekvalifikace se zástupci knihoven vyjádřili celkem jednoznačně pro – tři čtvrtiny z nich (76 %) se domnívají, že pracovníci na odborných knihovnických místech, kteří odpovídající odborné vzdělání nemají, by se měli povinně rekvalifikovat. Jen 17 % knihoven s povinnou rekvalifikací nesouhlasí. Jako důvod uvádějí například to, že existuje „převis“ knihovníků s odborným vzděláním a mají z čeho vybírat, nebo že nabírají pouze kvalifikované zaměstnance, kteří se rekvalifikovat nemusí.

Měli by se zaměstnanci povinně rekvalifikovat?

ANO	80	76 %
NE	18	17 %
BEZ ODPOVĚDI	7	7 %

Knihovny měly rozhodnout, pro které pracovní pozice by měla být rekvalifikace povinná. Nejčastěji se přiklání k názoru, že by se měli povinně rekvalifikovat **systémoví knihovníci s VŠ vzděláním (74 %)** a **katalogizátoři a akvizitěři se středoškolským vzděláním (71 %)**. Také katalogizátoři a akvizitěři s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním by se měli podle větší části knihoven povinně rekvalifikovat (67 % a 66 %). Z dalších často zmiňovaných pozic jsou to **metodici s VOŠ a VŠ vzděláním (67 % a 65 % knihoven)**, **knihovníci ve službách se SŠ vzděláním (66 % knihoven)**. Naopak pozice knihovník ve správě fondu (bez ohledu na vzdělání) byla jmenována nejméně.

V případě, že by knihovny měly zvolit způsob jiného řešení při doplnění kvalifikace, než je povinná rekvalifikace, většina by se přiklonila k řešení postupného vzdělávání prostřednictvím různých odborných kurzů (47 %), víceletou praxi jako adekvátní náhradu rekvalifikačních kurzů zvolilo 28 % knihoven. Jinou možnost zvolilo 25 % knihoven a většina uvádí kombinaci obou možností, tedy kurzů a dlouholeté praxe.

V otázce, zda se má rekvalifikace týkat také vedoucích manažerů velkých knihoven, se nadpoloviční počet knihoven (56 %) přiklání k názoru, že ano. Celkem 32 % knihoven se naopak domnívá, že vedoucí manažeři se rekvalifikovat nemusí.

Větší část knihoven se domnívá, že nebudou schopny nést **náklady na úhradu rekvalifikace** svých pracovníků (46 %). Nejčastěji mají obavy vedoucí městských knihoven a specializovaných knihoven, v obou případech jde o nadpoloviční většinu (55 %). Naopak management 39 % všech knihoven se domnívá, že s náklady na rekvalifikaci pracovníků nebudou problémy.

Představitelé některých knihoven jsou toho názoru, že by se zaměstnanec měl podílet na nákladech za rekvalifikaci, nebo ji i celou hradit sám. V některých knihovnách již tato praxe spolupodílení funguje.

Část knihoven (14 %) na otázku neodpověděla. Důvody uvádějí v komentářích. Nejčastěji zmiňují fakt, že zatím není známa cena kurzů a certifikátů, a není tak možné odhadnout výši nákladů. Vše také závisí na rozpočtu knihovny, který také dopředu není znám.

Inovační kurzy

Jedním z cílů Koncepce ČZV je také zavedení tzv. inovačních kurzů pro knihovníky. Mělo by jít o kurzy určené pro jednotlivé knihovnické specializace, které se budou cyklicky opakovat v rozmezí několika let (závisí na dohodě). Jejich hlavním cílem je aktualizovat kompetence knihovníků. Obor knihovnictví se dynamicky mění a rozvíjí v závislosti na celospolečenských změnách i rozvoji informačních technologií. Kompetence knihovníků musí tento vývoj a změny reflektovat.

Účast svých odborných pracovníků na inovačních kurzech si přeje naprostá většina knihoven – 91 %. Záporně se nevyjádřil nikdo. Inovační kurzy jsou tedy vnímány velmi pozitivně. S ohledem na skutečnost, že by se jednalo v podstatě o novinku v knihovnickém vzdělávání, je otázkou, jak je princip inovačních kurzů v knihovnách chápán. Vyskytly se pouze obavy z „přemíry vzdělávání“ a z možných kolizí různých kurzů.

Mají se pracovníci na odborných knihovnických pozicích účastnit inovačních kurzů?

ANO	96	91 %
NE	0	0 %
BEZ ODPOVĚDI	9	9 %

Většina knihoven se přiklání k **frekvenci inovačních kurzů** buď kratší než pět let, nebo pět let. Frekvence kratší než pět let je podle relevantních knihoven (tzn. těch, které na těchto pozicích vykazují úvazky podle otázky A1) žádoucí v případě systémových knihovníků (62 % knihoven), správců digitálních sbírek (61 %), metodiků (48 %) a akvizitérů a katalogizátorů (42 %). V případě knihovníků ve službách (47 % knihoven), knihovníků v přímých službách (39 %) a knihovníků ve správě fondů (38 %) stačí inovace jednou za pět let.

Téměř polovina knihoven si myslí, že bude schopna nést náklady na úhradu inovačních kurzů (47 % knihoven). Nemyslí si to 37 % knihoven. Poměrně velká část knihoven (16 %) na otázku neodpověděla. Důvody jsou podobné jako v případě nákladů za rekvalifikační kurzy – knihovny neumí odhadnout výši nákladů.

Specializační kurzy

Co se týče specializačních kurzů, 61 % knihoven se domnívá, že jejich nabídka je dostatečná. Téměř třetina knihoven má opačný názor. Častěji jsou nespokojené vysokoškolské knihovny (46 %) a krajské knihovny (36 %).

Třetina knihoven uvedla, že v nabídce kurzů něco postrádá. Nejčastěji zmiňovaly kurzy komunikačních dovedností, jednání se zákazníkem, psychologie, sociologie, prezentačních dovedností a podobně. Z dalších častěji zmíněných jsou to například kurzy pro manažery knihoven, problematika digitalizace (např. standardy metadatavého popisu), kurzy pro pracovníky ve službách, akvizitěři, katalogizátoři, problematika literatury a knižního trhu, kurzy pro systémové knihovníky, akreditované e-learningové kurzy a další.

Zazněl také názor, že nabídka kurzů je nesystematická a nahodilá. Některé knihovny by ocenily dlouhodobější typ kurzů. Pro některé knihovny, většinou v menších místech, je problémem dostupnost kurzů.

Závěr

Průzkum potvrdil, že v knihovných pracujících převážně knihovníci se středoškolským vzděláním, obzvláště ve veřejných knihovnách (71 %), ale i ve specializovaných knihovnách tvoří podstatnou část (51 %). Nejvíce knihovníků pracuje logicky ve službách (47 %). Nejtýpější pozicí se stal knihovník/knihovnice se středoškolským vzděláním pracující ve službách (29 %).

Na zvýšení kvalifikace, které již začala pracovní pozice vyžadovat, by u svých zaměstnanců netrvalo téměř 40 % knihoven. V případě, že si zaměstnanec kvalifikaci nedoplní, by pouze 35 % knihoven na tuto pozici přijalo jiného zaměstnance s odpovídající kvalifikací.

Otázka zvyšování kvalifikace zaměstnanců není pro knihovny jednoduchá. Z komentářů vyplývá, že pokud má pracovník zájem si kvalifikaci zvýšit, vedení knihovny je ochotno mu tuto možnost poskytnout. Problémem je situace, kdy pozice zvýšení kvalifikace vyžaduje, ale pracovník sám o ni nemá zájem. Poté přichází na řadu řešení jinými způsoby (organizační změny, odpočet praxe atd.). Vedoucí knihoven se domnívají, že pro radikálnější řešení v těchto případech nemají oporu v legislativě.

Povinná rekvalifikace má oporu napříč knihovnami, vyjádřilo se pro ni 76 % knihoven. Větší část knihoven (56 %) také souhlasí s tím, aby se povinná rekvalifikace týkala vedoucích pracovníků knihoven. Knihovny však mají obavy z toho, že nebudou schopny nést náklady na úhradu rekvalifikace svých pracovníků (46 % knihoven, 14 % na tuto otázku neodpovědělo). Nadpoloviční většina knihoven se přiklání k povinné rekvalifikaci u všech uvedených typů pozic a stupňů vzdělání, s výjimkou knihovníků ve správě fondů.

Podpora inovačních kurzů je ze strany knihoven velká – 91 % knihoven souhlasí s tím, aby se jich jejich pracovníci účastnili. Frekvence inovačních kurzů u všech uvedených pozic by podle knihoven neměla být delší než pět let. Také z nákladů na úhradu inovačních kurzů nemají knihovny takové obavy jako v případě rekvalifikačních kurzů, téměř polovina knihoven se domnívá, že náklady nebudou problémem.

Nabídka specializačních kurzů je podle knihoven víceméně dostačující (61 % knihoven souhlasí s tímto tvrzením). Třetina knihoven uvádí, že jim v nabídce kurzů nějaká témata chybí, část knihoven hodnotí nabídku jako nesystematickou a nahodilou.

Kompletní zprávu o průzkumu je možné najít na stránkách Knihovnického institutu Národní knihovny ČR http://ipk.nkp.cz/docs/zprava_przkum_cv.pdf.

VLADANA PILLEROVÁ

vladana.pillerova@nkp.cz

ZLATA HOUŠKOVÁ

zlata.houskova@gmail.com

Seminář Zvukové knihy v roce 2015

V Městské knihovně v Třebíči se 14. dubna 2015 sešli pracovníci ze zvukových oddělení knihoven ČR na pravidelném semináři s názvem *Zvukové knihovny v roce ...*

Pro účastníky semináře zaměřeného na práci se zdravotně postiženými čtenáři byl v letošním roce připraven následující program:

— Aktuální informace z Knihovny a tiskárny pro nevidomé K. E. Macana v Praze (dále jen KTN v Praze).

— Internetové mapy pro zrakově postižené – Mgr. Petr Červenka, Středisko pro pomoc studentům se specifickými potřebami Teiresiás, MU Brno.

— Portál *Helpnet.cz* – projekt INSPo, literární soutěž *Internet a můj handicap* a simultánní přepis mluvené řeči pro uživatele se sluchovým postižením – Jaroslav Winter.

— Hieronymus Lorm – prezentace o tvůrci Lormovy prstové dotekové abecedy pro hluchoslepé – Mgr. Dana Massowová.

— SKIP – Mgr. Helena Hubatková Selucká, sekce služeb osobám se specifickými potřebami – problematika půjčování zvukových knih osobám se zdravotním postižením v knihovnách.

— Projekt *Naposlech.cz*.

Seminář svým příspěvkem zahájil ředitel KTN v Praze **Bohdan Roule** a k němu se s dalšími informacemi připojily vedoucí knihovny **Dagmar Turková** a **Renáta Meyerová**, která vyřizuje objednávky zvukových knih pro knihovny. Smlouvu na roční paušální platbu, jež zajišťuje neomezené stahování dat z Digitální knihovny KTN v Praze, na tento rok podepsalo zatím 22 knihoven, ostatní knihovny dál platí za jednotlivé tituly.

Všechny analogové tituly nejsou ještě obnovené – převod na formát mp3 pozdržela absence techniků. Pokud uživatelé Digitální knihovny najdou titul, který ještě není obnovený a o který by měli zájem, stačí na něj KTN upozornit. Knihy na kazetách se opravují pouze výjimečně a jen těm knihovnám, které si spolu se žádostí o opravu pošlou příslušný počet kazet. V září loňského roku uvedla KTN v Praze do provozu třetí nahrávací studio, čímž se až o třetinu zrychlí nahrávání a vy-

dávání nových titulů – a tím i rozšíří nabídka pro knihovny.

Druhým bodem programu byla prezentace **Mgr. Petra Červenky** o výrobě a použití internetových map pro nevidomé a zrakově postižené. Teiresiás, který funguje při Masarykově univerzitě v Brně, středisko Elsa na ČVUT v Praze a společnost Seznam.cz spojily své síly a díky nim mají nyní nevidomí a zrakově postižení lidé možnost využívat mapy umístěné na portálu *Mapy.cz*. Běžné mapy jsou speciální metodou upraveny tak, aby byly po vytištění čitelné hmatem. Mapy se tisknou na takzvaný mikrokapslový papír a jsou opatřeny různými prvky, pomocí kterých se uživatel orientuje – například značky pro plošné objekty, bodové objekty, hmatové prvky atd. Mapy se rozdělují do jednotlivých mapových listů, kdy jeden list má rozměr A4 a jeho cena činí 35 korun. Klient si sám vybere, jakou oblast potřebuje zmapovat, a svůj požadavek zašle na středisko Teiresiás, kde mapu vytisknou. Protože se jednalo o technicky odbornou prezentaci, podrobné informace k těmto haptickým mapám lze najít na <http://hapticke.mapy.cz> anebo se přímo obrátit na Teiresiás (www.teiresias.muni.cz).

Letošního v pořadí již 17. ročníku semináře se zúčastnil **Jaroslav Winter**, autor a šéfredaktor informačního portálu pro zdravotně postižené *Helpnet.cz*, projektu Březen – měsíc internetu a držitel ceny Český zavináč. Helpnet byl založen v roce 2003 a věnuje se všem druhům zdravotních postižení, které jsou na portálu přehledně rozděleny do jednotlivých kategorií. Informuje o legislativě, sociálních službách, vzdělávání, zabývá se poradenstvím a přípravou různých projektů – například *Internet a informační systémy pro osoby se specifickými potřebami* (INSPo). Jeho součástí je konference, která se koná každý rok v březnu a je zaměřena na možnosti využití internetu a informačních technologií pro lidi se zdravotním postižením. Do projektu patří i literární soutěž *Internet a můj handicap*. Podrobné informace o projektu a soutěži a videozáznamy z konference jsou k dispozici na <http://www.helpnet.cz/inspo>.

Na stránkách portálu je – kromě mnoha dalších – odkaz na další portál pro sociální pomoc s názvem *Pomoc na dvanáctce*, který je určený nejen zdravotně postiženým, ale i seniorům jako poradna při orientaci v sociálních službách.

V článku jsem použila jen základní výběr služeb jmenovaného portálu, protože jeho nabídka je velmi rozsáhlá – zmínila bych ještě pořádání různých školení či možnost on-line přepisu mluveného slova pro sluchově postižené. Vše naleznete na webu www.helpnet.cz.

V poslední části svého příspěvku se J. Winter zabýval službami pro osoby se sluchovým postižením, takže **Mgr. Dana Massowová** následující prezentací plynule navázala a pokračovala v připraveném programu. Tato část byla věnovaná historii práce se zdravotně postiženými, a to představením osoby Hieronyma Lorma – tvůrce dotekové abecedy pro hluchoslepé. Dana Massowová pracuje v Muzeu Vyškovska a je autorkou publikace *Hieronymus Lorm – muž, jenž otevřel hluchoslepým svět*. Případným zájemcům je možné na adrese massowova@muzeum-vyskovska.cz zprostředkovat kontakt na putovní výstavu, která je věnovaná této osobnosti.

Mgr. Helena Hubatková Selucká zaměřila svůj příspěvek na problematiku půjčování zvukových knih osobám nejen se zrakovým postižením, ale i s jiným zdravotním handicapem. Před seminářem rozeslala knihovnám dotazník na toto téma a při semináři shrnula výsledky, kterých se jí dostalo. Tato část byla ryze knihovnickou záležitostí ve formě diskuse, otázek a odpovědí, a stále tedy

platí – zvukové knihy jsou určené zdravotně postiženým čtenářům, kterým jejich handicap neumožňuje číst běžnou tištěnou produkci. Musí se prokázat buď průkazem zdravotně postiženého, nebo doporučením odborného lékaře. Vhodná je speciální přihláška, ve které by mělo být doporučení lékaře ve formě *souhlasím/nesouhlasím*, nikoliv vypsána diagnóza.

Na rozdíl od zvukových knih se audioknihy půjčují všem čtenářům. Protože se jejich produkcí zabývá více vydavatelů a protože audioknihy mají u čtenářů velkou oblibu, je vždycky dobrým pomocníkem ucelený přehled nově vydaných titulů. Takovýto přehled přijeli představit v příspěvku o projektu *Naposlech.cz* **Alžběta Škytová** a **Jakub Horák**. Portál přináší informace o nově vydávaných titulech, ale také seznamy dříve vydaných titulů. Nabízí jejich recenze, rozhovory s autory a samozřejmě především podrobné vydavatelské informace ke každému titulu a zaslání e-mailového zpravodaje.

Projekt má připravené služby i pro knihovny, nabízí uspořádání besed s autory, tematické pořady, odborné konzultace a další služby. Více informací je k dispozici na <http://naposlech.cz/knihovny>.

Na závěr svého shrnutí semináře, který měl letos časově náročný program, bych chtěla poděkovat všem, kdo se ho zúčastnili a přijeli ze všech koutů naší republiky sejít se alespoň jedenkrát v roce osobně. Přednášejícím pak patří poděkování za brožury, kalendáře a další materiály, které pro seminář připravili. Těším se na setkání v příštím roce.

JITKA NĚMCOVÁ jnemcova@knihovnatr.cz

ZÁPISKY NOVOZÉLANDSKÉHO KNIHOVNÍKA

3

Bojůvky v cizím prostředí

Můj půlok v palmerstoneské knihovně uplynul jako voda a nastal čas dát knihovně, městu a vůbec celému Novému Zélandu své sbohem. Mohu s klidným svědomím říct, že v podstatě po celou dobu jsem se v knihovně cítil jako doma, za což patří věčné díky hlavně mým kolegům, kteří mi byli vždy velmi nápomocní. I přes jejich péči jsem se však občas nevyhnul prapodivným situacím, do kterých mě dostalo špatné porozumění jazyku nebo jednoduše odlišné kulturní prostředí, ze kterého pocházím. Jelikož nerad mluvím o obec-

nostech, budu konkrétnější a na příkladech uvedu, jak snadno se dá do zapeklitých situací dostat a jak se s nimi dá poměrně jednoduše vyrovnat. Berte, prosím, následující odstavce s rezervou. I když se jedná o skutečné problémy, do kterých se člověk tu a tam dostane, jejich řešení je spíše inspirací k tomu, jak by se měly problémy řešit: s nadhledem a nadsázkou, na jejímž konci je spokojený zákazník. Když o problémech, na které během práce narážím, mluvím se svými kolegy z knihovny, jejich typická otázka je: „A byl

ten zákazník spokojený?" Když je moje odpověď kladná, v podstatě je nezajímá cena ani cesta, jakou jsem k tomu došel.

Situace první: když nerozumíte zákazníkovi

Přistoupí ke mně postarší Maor s tetováním na bradě a vykoulenými očima. „Kestragr bro merg ga bro?“ začne na mě tím nejryzejším maorskonozezélandským slangem. „Prosím?“ odpovím. „Kestragr bro merg ga bro?“ pokračuje. „Prosím?“ nedám se. „Kestragr bro merg ga bro?“ nedá se ani on. „Prosím? Nerozuměl jsem poslednímu slovu,“ zkouším to do třetice, doufaje, že použije jiná slova nebo začne mluvit jazykem, který by alespoň vzdáleně připomínal angličtinu. „Kestragr bro merg ga bro?“ opakuje stále týmž zcela nerosrozumitelným stylem. A tak jdu na to mým klasickým trikem – upřu pohled někam těsně nad něj do nekonečné dále a po dvou vteřinách napjatého ticha pronesu hlasem zkušeného mudrce: „Hmmm, pane, to si nejsem zcela jistý, ale jsem si jistý, že to budou vědět moji kolegové nahoře u pultu.“ „Díky brácho,“ pronáší spokojený Maor první srozumitelná slova a odebere se nahoru za kolegy. „Není zač, jsem tu jen pro vás!“ završují své divadlo. Nečisté svědomí z neupřimosti rychle mizí pod tíhou radosti ze spokojeného zákazníka.

Situace druhá: když nevíte, co hledáte

Prakticky každý den se mi stávalo, že za mnou přišel zákazník a ptal se po nějakém autorovi nebo tematické knize. Když člověk hledá Williama Shakespeara nebo Harryho Pottera, to se ještě hravě zvládne. Co když ale zákazník hledá něco o převodovkách, háčkování punčoch nebo knihu poezie od novozezélandského autora, jehož počet prodaných výtisků se dá spočítat na prstech jedné ruky? Nejde ani tak o to, že byste to neuměli najít, jako o to, že člověk někdy neví, co má vlastně hledat, protože nerozumí danému požadavku, který může být velice úzce zaměřen. Na takové situace mám v zásadě dvě řešení:

— Zeptat se, o co se jedná, a nechat si to vyhláskovat. Důležité přitom je zeptat se, o co se jedná, protože i když víme, jak se slovo píše, pokud mu neumíme přiřadit alespoň přibližný význam, je nám to k ničemu.

— Poprosit dotyčného, aby nám dané slovo nebo autora sám na klávesnici napsal a přitom nahodit úsměv od ucha k uchu s tím, že to bude nejrychlejší cesta, jak knihu najít.

Toť k tomu, jak jsem se vyrovnával s každodenními problémy, nyní něco málo k tomu, jak se dívám na novozezélandské knihovny po půl roce a co bych rád podnikal ve svém putování dál.

Novozezélandské knihovny jsou jiné, protože Nový Zéland je jiný. Co se populace týče, je to velmi mladá, multikulturní země, ve které se počet obyvatel za poslední století takřka zčtyřnásobil. I když se knihovny potýkají většinou se stejnými „problémy“ jako knihovny v Evropě (informační vzdělávání, finance atp.), nabízejí i některé služby, které jsou pro Nový Zéland typické. Těmi jsou hlavně služby spojené s komunitní funkcí, o které jsem hovořil v předchozím dílu a která je podle mě ale natolik výrazná a důležitá, že ji zmiňuji i nyní.

Knihovny tady můžete najít i v té nejzapadlejší vesnici – a to spolu s veřejnými toaletami, což může sice někdy působit směšně, nicméně nelze popřít užitečnost obojího.

I když jsou tyto knihovny otevřeny jen několik hodin týdně či dokonce měsíčně, obvykle nabízejí přístup k jednotkám z fondu vzdálenější „mateřské“ knihovny, které jsou sice na objednávku, zato zdarma. Typická pro zdejší venkov je jeho odlehlost – zatímco v Česku to nebývá z jedné vesnice do druhé daleko, novozezélandské „vesnice“ mohou mít jen několik rodinných farem, které jsou od sebe natolik vzdálené, že člověk někdy ani nezaznamená, že tvoří vesnici. I z tohoto důvodu jsou zde relativně populární služby mobilních knihoven. Jejich zastávky jsem viděl i na velmi odlehlých místech, kde bych řekl, že nikdo nemůže žít, a přece – jednou měsíčně tudy projede autobus plný knih, který může čtenáři na požádání přivést jeho vytoženou knihu. Zajímavostí přitom je, že veřejná doprava na Novém Zélandu s výjimkou několika největších měst prakticky neexistuje a jediné zastávky ve vesnicích tak zpravidla patří jen mobilní knihovně.

A jak to vidím se svým putováním do budoucna? Studoval jsem knihovnictví v Norsku a pracoval jako knihovník na Novém Zélandu. Jedná se o jednu z nejrozvinutějších zemí světa, a jelikož už mám docela ucelený obraz o tom, jak to v takových zemích s knihovnictvím je, myslím, že brzy nastane čas, abych se podíval, jak je to s knihovnami v rozvojových zemích. Ale o tom zase třeba jindy. Hei konā! [Uvidíme se později! v maorštině].

MICHAL KLAJBAN ✉ michal.klajban@gmail.com

LITERÁRNÍ VÝROČÍ

Před 60 lety, 5. 7. 1955, se narodil irský prozaik, básník a dramatik **Sebastian Barry**, který vzbudil dosud největší pozornost také česky vydaným románem *Tajný deník*.

Před 480 lety, 6. 7. 1535, zemřel **Thomas More** (* 1478), anglický právník, politik a spisovatel, blízký spolupracovník (lord kancléř) a přítel krále Jindřicha VIII. Roku 1532 se s králem rozešel kvůli

Jindřichově roztržce s katolickou církví a rezignoval na svůj úřad. Později odmítl složit přísahu podle zákona o následnictví, byl uvězněn a posléze popraven. V roce 1935 byl prohlášen za svatého a mučedníka. Jeho nejznámějším dílem je *Utopie*, která dala název celému žánru.

Před 80 lety, 8. 7. 1935, zemřel český spisovatel a humorista **Ignát Herrmann** (* 1854), autor románů *U snědeného krámu*, *Otec Kondelík* a *ženich Vejvara*, *Tchán Kondelík* a *zeť Vejvara* a dalších.

Před 30 lety, 13. 7. 1985, zemřel český básník **Oldřich Mikulášek** (* 1910), autor sbírek *Ortely a milosti*, *Šokovaná růže*, *Agogh*, *Žebro Adamovo* a dalších.

Před 160 lety, 16. 7. 1855, se narodil belgický symbolistický básník a prozaik **Georges Rodenbach** († 1898), autor románu *Mrtvé město*, podle něhož vznikla známá opera E. W. Korngolda.

Před 30 lety, 16. 7. 1985, zemřel německý spisovatel **Heinrich Böll** (* 1917), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1972), autor románů a novel *A anděl mlčel*, *Dům bez pána*, *Kdes byl, Adame?*, *A neřekl jediné slovo*, *Biliár o půl desáté*, *Klaunovy názory*, *Vlak dojel přesně*, *Ztracená čest Kateřiny Blumové*, *Skupinový snímek s dámou*, *Ženy v krajině s řekou* a jiných.

Před 170 lety, 18. 7. 1845, se narodil francouzský básník **Tristan Corbière** († 1875), Verlainem zařazený mezi tzv. prokleté básníky, autor sbírky *Žluté lásky*.

Před 115 lety, 18. 7. 1900, se narodila francouzská spisovatelka **Nathalie Sarrautová** († 1999), představitelka tzv. nového románu, autorka románů *Tropismy*, *Zlaté plody*, *Mezi životem a smrtí* nebo esejů *Věk podezírání*.

Před 115 lety, 22. 7. 1900, se narodil **Zdeněk Kalista** († 1982), český historik, básník, literární kritik, editor a překladatel; zabýval se mj. barokním obdobím (*České baroko*, *Tvář baroka* aj.).

ČERVENEC

Před 120 lety, 24. 7. 1895, se narodil anglický spisovatel a literární badatel **Robert Graves** († 1985), jehož nejproslulejším dílem je dvojice historických románů *Já, Claudius* a *Claudius bůh a jeho žena Messalina*, podle nichž vznikl i známý britský televizní seriál; oblíbené jsou i jeho *Řecké mýty* nebo román *Zlaté rouno*; česky vyšel také výbor z básní *Příznaky lásky*; jeho báseň *Kráska v nesnázích* byla inspirací pro stejnojmenný film Jana Hřebejka.

Před 110 lety, 25. 7. 1905, se narodil německy píšící spisovatel a esejista **Elias Canetti** († 1994), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1981), autor románu *Zaslepení*, esejů *Masa a moc* a *Svědění slov* či autobiografické trilogie *Zachráněný jazyk*, *Pochodeň v uchu* a *Hra očí*.

Před 140 lety, 26. 7. 1875, se narodil **Carl Gustav Jung** († 1961), švýcarský psychiatr a spisovatel, zakladatel analytické psychologie, autor rozsáhlého díla odborného a esejistického, v němž se vedle psychologie zabýval též uměním, mytologií, náboženstvím a filozofií.

Před 130 lety, 26. 7. 1885, se narodil **André Maurois** († 1967), francouzský spisovatel, esejista, historik, kritik a publicista, mj. autor mnoha románových biografii, např. Balzaca, Byrona, Chopina, Huga, Sandové, Voltaira a dalších.

Před 180 lety, 27. 7. 1835, se narodil italský básník **Giosuè Carducci** († 1907), první italský nositel Nobelovy ceny za literaturu (1906); z jeho díla vyšly česky např. výběry *Hrozny v sloupoví* či *Hněvy a smutky*.

Před 360 lety, 28. 7. 1655, zemřel **Savinien de Cyrano de Bergerac** (* 1619), francouzský spisovatel a dramatik, jehož život inspiroval Edmonda Rostanda k slavné veršované hře *Cyrano z Bergeracu*; jeho nejznámější díly jsou romány *Cesta na Měsíc* a *Cesta do Sluneční říše*.

Před 115 lety, 29. 7. 1900, se narodil švédský spisovatel **Eyvind Johnson** († 1976), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1974), autor historických románů *Za časů Jeho Milosti* nebo *Sny o růžích a ohni*.

Před 50 lety, 30. 7. 1965, zemřel jeden z největších japonských spisovatelů 20. století **Džuničiró Tanizaki** (* 24. 7. 1886), autor románů a novel *Sestry Makiokovy*, *Deník bláznivého starce*, *Klíč*, *Most snů* a dalších.

RODNÁ, Kateřina. Věci nám mizí před očima. *Psychologie Dnes*, 2015, č. 3, s. 32–34. ISSN 1212-9607.

Článek popisuje náš vztah k digitálnímu vlastnictví. Vysvětluje, zda máme mimo jiné stejný vztah k vlastnictví tištěné knihy a e-knihy. Dále se zabývá tím, jak se změnil náš pohled a postoj k majetku v závislosti na digitalizaci knih, hudby, pohlednic, map apod. Osvětluje virtuální vlastnictví, tendence k dematerializaci a její vliv na náš život. Vlastnictví tištěných knih vyvolává emocionální vazbu, na rozdíl od vlastnictví e-knih, kdy jsou předností nižší náklady či jednoduché používání.

ŠKYTOVÁ, Alžběta. Naposlech.cz – nový magazín v audioknižním světě. *Biblio: o knihách ze všech stran*, 2015, 3(8) (duben), s. 24–25.

Autorka ve svém příspěvku informuje o třech nejznámějších projektech na podporu audioknih: studentský projekt Audioknihy.net (<http://audioknihy.net/>), Audiokniha roku (<http://www.audiokniharoku.cz/>) a webový magazín Naposlech.cz (<http://www.naposlech.cz/>). Popisuje vznik projektů, jejich iniciátory (autory), podněty, které vedly ke vzniku těchto projektů, a vize do budoucnosti. Věnuje se také popisu ceny Audiokniha roku a jednotlivým kategoriím tohoto ocenění.

VELEK, Luboš. Nesamozřejmost moderní paměti. *Literární noviny*, 2015, 26(3). ISSN 1210-0021.

V příspěvku PhDr. Luboš Velek, Ph.D., představuje program *Paměť v digitálním věku*, na kterém spolupracuje mimo jiné i Národní knihovna ČR a který je součástí nové strategie Akademie věd ČR pro 21. století. Vysvětluje důvody, jež vedly ke vzniku tohoto programu. Dále očekávání, která vedou k větší spolupráci mezi jednotlivými pracovišti Akademie i obory navzájem apod.

V práci s pamětí může jít o problémy s uchováním a digitalizací textů, otevření již existujících informačních databází veřejnosti a hledání způsobů, jak je uspořádat a propojit. Autor stručně představuje i další projekt *Ostrov spolehlivého poznání*. V závěru článku se věnuje tematice „digitální demence“.

PERNICA, Petr. Knihovna (nejen) jako sklad. *Reliant Logistic News*, 2015, č. 3, s. 32. ISSN 1802-3746.

Autor v úvodu článku shrnuje role knihoven v minulosti. Ve svém příspěvku se zabývá pěti změnami/oblastmi, ve kterých došlo k výrazným posunům. První změnou (méně okázalosti, více praktičnosti) míní nové interiérové i exteriérové uspořádání knihoven. Také zmiňuje nerealizovaný projekt nové Národní knihovny od Jana Kaplického. Ve druhé změně (knihovny jako polyfunkční objekty) popisuje nové funkce knihoven a jejich zvyšující se konkurenceschopnost v oblasti volnočasových aktivit. Třetí změna (uplatnění knihovní logistiky) se dotýká doplňování, zpracování, uchování a zpřístupňování fondu a nových trendů v těchto oblastech. Čtvrtá změna (automatizace skladů knihoven) popisuje automatizaci skladových prostor, zkracující se dobu čekání na knihy, nový způsob vracení knih apod.

BOTOVÁ, Veronika. Knížní kultura ve sbírkách Národního muzea on-line. *Lidové noviny: Počítače a literatura*, 2015, č. 60 (20150312), s. 24. ISSN 0862-5921.

Autorka nás ve svém příspěvku seznamuje s dvěma portály spravovanými Národním muzeem. Je to portál *eSbírký* a portál *Muzea 3000*. Popisuje dobu jejich vzniku a jejich činnost i přínos veřejnosti – Muzeum 3000 přináší novinky a zajímavosti z Národního muzea, slouží jako komunikační platforma aktuálních událostí. Dále uvádí počet zveřejněných předmětů na každém z portálů, jejich denní návštěvnost apod.

LEHAMANNOVÁ, Romana. Středověký hrad v Soběslavi ukrývá moderní knihovnu. *Právo Víkend*. 2015, č. 15 (20150410), s. 30.

Článek nám ve stručnosti popisuje Městskou knihovnu Soběslav, která se nachází mezi zdi gotického hradu. Zabývá se historií oprav a oceněními, která tato výjimečná stavba získala, dobou, kdy ji můžeme navštívit, a také tím, kde ji vlastně hledat.

Knihovna zdigitalizuje díla Werfela či Poppera. *Hospodářské noviny*. 2015, č. 71, s. 3. ISSN 0862-9587.

Městská knihovna v Praze převede v rámci evropské dotace ve výši 8 500 000 korun do digitální podoby 223 000 stran hudební a knih pražských židovských autorů z přelomu 19. a 20. století (například Franze Werfela, Gustava Meyrinka, Davida Poppera aj.). Většina z nich pak bude zpřístupněna veřejnosti.

V dánském městě Maribo vzniká koncepce nového druhu instituce v ambiciózním plánu města na re-design knihovny, muzea a místního archivu. Tato

nová koncepce může být návodem pro mnohá další města nejen v Dánsku. Maribo se nachází na ostrově Lolland v jižní části Dánska, pracovní místa zde ubývají, nemovitosti je těžké prodat a vysokoškolské vzdělání neexistuje. Místní knihovna je vlastně nejstarší veřejná knihovna v Dánsku s více než dvoustoletou historií. Muzeum vzniklo z místních darů a lidé jsou na něj velmi pyšní, mají velký zájem na udržení těchto institucí. Jejich představitelé se tak s politiky dohodli na sloučení a sestěhování se do prostor starého muzea, které projde revitalizací. Vznikne nový druh komunitního centra, jehož hlavním principem bude maximální otevřenost všem návštěvníkům, zároveň dojde k rozšíření spolupráce s místními partnery a dobrovolníky. Rada města schválila sloučení organizací s nadšením a navrhla pracovní skupinu složenou ze zástupců organizací, města a architektů. Svoji spolupráci budou stavět na vzájemné smlouvě mezi partnery, která předpokládá jeden rozpočet a jednoho manažera. Tři organizace v jednom prostoru nabídnou nejen kulturní aktivity, ale také turistické informace. Bude zde i kavárna a dětské hřiště. Úzká spolupráce bude probíhat i v nabídce výstav, v poskytování knihovnických služeb a při práci s dětmi a mládeží. Stálá expozice muzea bude nahrazena kratšími aktuálními expozicemi, knihovna bude organizovat workshopy s muzejníky a archiváři.

(*Scandinavian Public Library Quarterly* – Vol. 47, No. 4/2014, s.10–12)

Státní vědecká knihovna v Prešově právě ukončila realizaci mezinárodního projektu Dokumentačně-informační centrum romské kultury. Projekt je

realizován z Operačního programu Informatizace společnosti a knihovna musí zajistit jeho udržitelnost až do roku 2019. I romská kultura tak dostala možnost být digitalizovaná současnými moderními technologiemi s cílem uchovat ji pro další generace. V rámci tohoto projektu došlo k revitalizaci starší budovy, kterou knihovna zakoupila a následně vybavila technickým zařízením – počítače, kamery, diktafony apod. Vzniklo tak pracovní místo pro knihovníky, kteří si stanovili základní výzkumné úkoly –

orální historii, hudební dědictví Romů a Romové a řemesla. Významnou částí projektu je oblast vzdělávání. Projekt chce vyvrátit stereotypní vnímání Romů pozitivními příklady vysokoškolsky vzdělaných Romů a zasadit se o další a intenzivnější zájem o vzdělávání zvláště u mladé romské generace. V rámci orální historie se centrum věnuje romským amatérským i profesionálním spisovatelům, nejčastěji se ale hovoří o romské menšině v souvislosti s hudbou. Projekt mapuje romské hudební festivaly, kterých je na Slovensku mnoho a mají několikaletou tradici. Vedle těchto činností nabízí centrum i studovnu romistiky, která byla pojmenována po Eleně Lachové – významné romské spisovatelce.

(*Knížnica* – Číslo 1/2015, s. 3–6)

Německý projekt ViVaVostok je projektem Nadace Roberta Bosche a mezinárodní Nadace pro literaturu pro děti a mládež bývalého východního bloku.

Pozvaní autoři budou číst ze svých knih, které nebyly dosud přeloženy do němčiny, a poté s pomocí tlumočnicka povedou diskusi. Projekt probíhá v Městské knihovně v Drážďanech a dosud bylo realizováno devět akcí se spisovatelé ze tří zemí. Vzhledem k nejbližším sousedům byli pozváni tvůrci z Polska a České republiky, a protože v Drážďanech funguje ruská škola a žije zde mnoho ruských emigrantů, byl pozván i ruský spisovatel. Výběr spisovatelů byl uzpůsoben pro dvanáctileté žáky. Z České republiky se akce zúčastnila například spisovatelka Alena Ježková, která je v Německu poměrně známá – její kniha *Dračí polévka*, která také ještě nebyla přeložena, popisuje život vietnamského chlapce v Praze, který se potýká s každodenními problémy ve škole i v rodině. Toto téma bylo německým žákům velmi blízké, protože v Drážďanech žije velká vietnamská komunita. Děti byly v následné diskusi zcela otevřené. Protože v Německu žije až 40 % emigrantů a mnoho národnostních menšin, je nutné děti seznamovat s kulturou nejbližších sousedů touto nenásilnou formou. Děti na ni reagují velmi pozitivně. Počáteční obavy vedení knihovny, že o tyto besedy a veřejná čtení nebude zájem, se ukázaly jako liché a ViVaVostok bude jistě dále pokračovat.

(*Das Magazin der Bibliotheken in Sachsen* – Jahrgang 8, Nr. 1/2015, s. 16–17)

Úplný přehled novinek najdete na adrese

<http://ipk.nkp.cz/knihovnický-institut/knihovna-knihovnické-literatury/Prirustky.htm>

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

AUGUSTINOVÁ, Eva, ed. Základný výskum historických knižných dokumentov a fondov: výskumný projekt Pamät Slovenska – národné centrum excelentnosti výskumu, ochrany a prístupňovania kultúrneho a vedeckého dedičstva. Žilina: Poradca, 2013. 296 s.: barev. il., faksim., portréty. ISBN 978-80-8162-000-3 Kga T 236776

JAEGER, Paul T., et al. Public libraries, public policies, and political processes: serving and transforming communities in times of economic and political constraint. [Veřejné knihovny, veřejná politika a politické procesy. Aktivace a transformace společností v době ekonomického a politického omezení.] Lanham: Rowman & Littlefield, 2014. xviii, 180 s.: il. ISBN 978-1-4422-3346-1 Kea 39.977

LEEDER, Kim a Eric FRIERSON, eds. Planning our future libraries: blueprints for 2025. [Plánování našich budoucích knihoven. Program pro rok 2025.] Chicago: American Library Association, 2014. xiii, 130 s. ISBN 978-0-8389-1207-2 Kj 39.971

QUINN, Mary Ellen. Historical dictionary of librarianship. [Knihovnický historický slovník.] Lanham: Roman & Littlefield, 2014. xlv, 319 s. Historical dictionaries of professions and industries. ISBN 978-0-8108-7807-5 Kd 39.978

WOOD, M. Sandra, ed. Successful library fundraising: best practices. [Úspěšný fundraising knihovny. Nejlepší metody.] Lanham: Rowman & Littlefield, 2014. x, 198 s.: il. ISBN 978-1-4422-3169-6 Kfc 39.976

Organizace knihovních fondů

GÖTTKER, Susanne a Franziska WEIN. Neue Formen der Erwerbung. [Nové formy akvizice.] Berlin: De Gruyter Sur, 2014. vi, 248 s.: il. Bibliotheks- und Informationspraxis, Bd. 47. ISBN 978-3-11-025546-1 Oab 39.988

WRIGHT, Alex. Cataloging the world: Paul Otlet and the birth of the information age. [Katalogizace světa. Paul Otlet a vznik informačního věku.] New York: Oxford University Press, 2014. 350 s.: il., faksim., portréty. ISBN 978-0-19-993141-5 Krb 39.980

Sítě knihoven

Bilanzen und Perspektiven: Jahresbericht 2013. [Hodnocení a perspektivy. Výroční zpráva za rok

2013 Mnichovské státní knihovny.] München: München Stadtbibliothek, 2014. 47 s.: barev. il. Tee 9.741/B

KNAPAS, Rainer. The Helsinki University Library; The National Library of Finland: 1640–2010. [Univerzitní knihovna v Helsinkách; Národní knihovna Finska 1640–2010.] Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2012. 118 s.: barev. il. ISBN 978-952-222-356-2 Taa 39.841

KNIHOVĚDA

BALDWIN, Peter. The copyright wars: three centuries of Trans-Atlantic battle. [Válka o autorská práva. Tři století transatlantického boje.] Princeton: Princeton University Press, 2014. 535 s. ISBN 978-0-691-16182-2 Xd T 236886

Gutenberg-Jahrbuch 2014. 89 Jahrgang / im Auftrag der Gutenberg-Gesellschaft herausgegeben von Stephan Füssel. [Gutenbergova ročenka 2014. 89. ročník.] Wiesbaden: Harrassowitz, 2014. 324 s.: il., faksim. ISBN 978-3-447-10225-4 X 39.990

Lexikon des gesamten Buchwesens: LGB 2. Band 8, Lfg. 64. Register zu Bänden 1 bis 8. 2., völlig neu bearbeitete Aufl. [Lexikon knižní kultury. Sv. 8, č. 64. Rejstřík k sv. 1–8.] Stuttgart: Hiersemann, 2014. S. 561–653. ISBN 978-3-7772-1421-4 X 39.965

PIERRAT, Emmanuel. Le droit du livre. 3. éd. Revue et augmentée. [Právní aspekty knižní kultury.] Paris: Electre – Éditions du Cercle de la Librairie, 2013. 371 s. ISBN 978-2-7654-1377-6 X 39.982

INFORMATIKA

FEATHER, John. The information society: a study of continuity and change. 6th ed. [Informační společnost. Studie kontinuity a změny.] London: Facet, 2013. xxi, 218 s. ISBN 978-1-85604-818-7 Ie 39.801

STOCK, Wolfgang G. a Mechtild STOCK. Handbook of information science. [Příručka informační vědy.] Berlin: De Gruyter Saur, 2013. ix, 901 s.: il. Reference. ISBN 978-3-11-023499-2 II 39.985

Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2014 / zpracoval Odbor statistik rozvoje společnosti. Praha: Český statistický úřad, 2014. 102 s.: převážně tabulky. Informační technologie. ISBN 978-80-250-2602-1

OTONSKÝ EVANGELIÁŘ

- 1 Q(uoniam), malovaná zlatená inícia
- 2 V románské arkádě apoštol Jan s knihou
- 3 I(n principio), malovaná zlatená inícia

BIBLE BOSKOVICKÁ

- 1 Král Ochoziáš na smrtelném loži přijímá zvěstování proroka Eliáše o trestu Božím
- Obraz vkomponován do iniciály I, zdobené rozvilinami, které se větví z patek iniciály

Z pokladů Vědecké knihovny v Olomouci

GRADUÁL LOUCKÝ

- 1 Iniciála „O“s iusti, sv. Jiljí, sova na motivu hrachových lusků
- 2 Iniciála „S“anctus, trůnící Bůh Otec, v rozvilinách sedí krmící se opice
- 3 Iniciála „S“ancti, premonstrátský řeholníci při společném zpěvu

1

2

3

1

2

3

BIBLE OLOMOUCKÁ

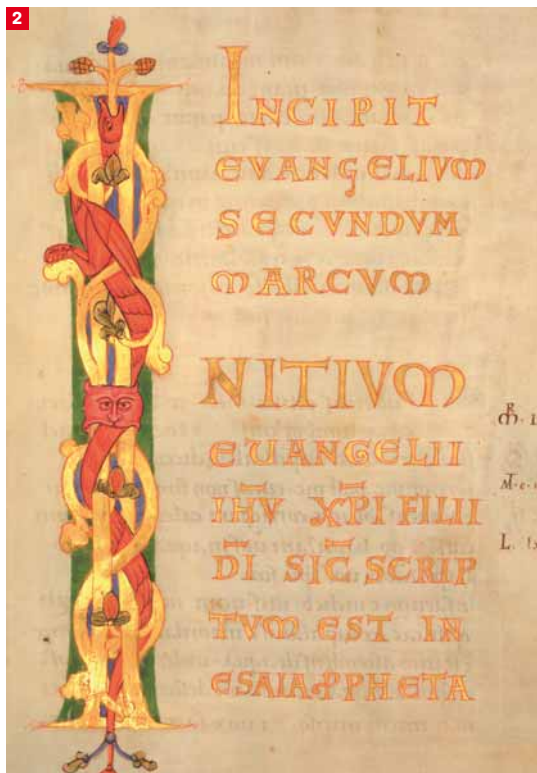
- 1 Stvoření světa; první medailon – oddělení světa od tmy, stvoření dne a noci, oddělení vod nad klenbou a pod klenbou, stvoření souše a moří; druhý medailon – stvoření rostlin a živočichů; třetí medailon – stvoření lidí
- 2 Hospodin se zjevuje králi Šalamounovi v Gabaon, iluminace zdobena rozvílnami
- 3 Hospodin zkouší Tobiáše – Tobiáš je oslepen a pochovává mrtvé

BIBLE BOSKOVICKÁ

- 1 V Zajordání v moabské zemi Mojžiš vysvětluje Izraelským zákon, který mu na Chorebů svěřil Hospodin
- 2 Samson u timnatských vinic holými rukama zabíjí lva
- 3 Narození Ježíše v Betlémě; v pozadí pastýři, jimž anděl zvěstuje zprávu o příchodu Spasitele

1

2

EVANGELIÁŘ ZÁBRDOVICKÝ

- 1 Kánon X – 9. tabule. „Canon decimus, in quo singuli privatim”
- 2 Iniciala „I”nitium